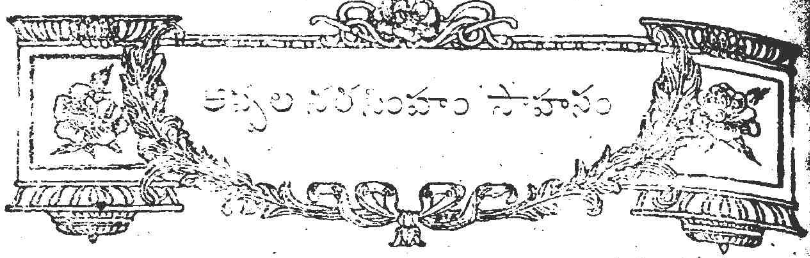
1925

"సంఘసంస్కర్త"

ఆంధ్రదేశమునకు ఉత్తరంగా రాళ్లపల్లి అనే కుగ్రామం ఒకటి కలదు. పూర్వం ప్రఖ్యాతిచెందిన పట్టణాలలో ఒకప్పుడు చారిత్రాత్మకాధారము లున్నవని ఆప్రాంత ప్రజ అంటారు. నిజమేమైనా నేను మాత్రం పల్లెటూరనియే చెప్పవలెను. అయితే ఒకవిశేషం. ఈ ప్రపంచకంలో మానవుని జీవితయాత్ర సుఖంగా జరగటానికి ఎన్ని సౌకర్యములు కావలెనో అన్నీ ఆవూరిలో ఉన్నవి. పైన వర్ణాశ్రమధర్మం చక్కగా పాటిస్తారు. పరస్పరహక్కు స్వాతంత్ర్యములకు నిరోధము కలుగకుండా స్వోదరపోషణ జరుగునట్లును, ప్రజాసౌఖ్యం పెంపొందేటట్లును ఎవరినిర్ణీతవిధులను వారు చేస్తూఉంటారు. ఇట్లా వ్యక్తిసంతుష్టి చేకూరేటట్లు ఎవరిమట్టుకు వారు ప్రవర్తిస్తూఉన్నా, బహిః ప్రపంచానికి వారికి ఏవిధమైన సంబంధము లేదు.

రాళ్లపల్లిలో బ్రహ్మయ్యగారని ఒక నియోగిగృహస్థు కలడు. ఆవూరిలో లౌకిక వ్యాపారాలేవివచ్చినా బ్రహ్మయ్యగారి సలహా లేనిదే ఎవ్వరు ఏపనియు చేసేవాడుక లేదు. ఆవూరికి ఆయన కరణం కాదు. గాని కరణంకంటెకూడా బ్రహ్మయ్యగారికే ప్రతిష్ఠ ఎక్కువ. చాలారోజులవరకు, పా... ఆయనకు సంతానం లేదు. ఆకారణం... పుణ్యక్షేత్రదర్శనార్థం ఆంధ్రదేశంలో యా... చేసారు. ఏకారణంచేతనైతేనేమి యా... చేసిన [illegible] దాటకుండానే బ్రహ్మ... గారికి పుత్రసంతానం కలిగింది. కుర్రవా... అప్పలనరసింహం అని నామకరణం చేసి... లేకలేకపుట్టినవాడు గనుక కొడుకుని ... గారాబంగాను ఏయేయేట శాస్త్రసమ్మత... యేయేకార్యములు చేయవలెనో అవన్ని... జరుపుచు పెంచుచున్నారు. అప్పలనరసిం... మునకు శైశవం దాటింది. ఐదవయేట ... గా ఐదవనెల ఐదవరోజున అక్షరాభ్యా... చేసారు. దైవకటాక్షంవల్ల ప్రసాదింపబ... వానికి విద్య కేమిలోటుగనకను? సహా... లందరికంటె వేయిరెట్లు ఎక్కువ తెలివి... ఉండి శ్రద్ధాభక్తులతో విద్యనభ్యసిస్తున్నా... పండ్రెండేళ్లు వచ్చేసరికే ఆవూరిలో ఉ... చదువు పూర్తిఅయిపోవటంచేత ఇంటిదగ్గ... కూర్చొనవలసిన అవస్థ వచ్చింది. అటువం... కుశాగ్రబుద్ధిని సోమరిగా ఉంచటం బ్రహ్మయ్యగారికి ఇష్టం లేదు. ఏదైనా ఉన్నతవిద్య ఉన్నపట్నానికి పంపుదామంటే కొడుకునివిడిచి...

...టం కష్టం. తుదకు విజయనగరం పంపించ...కి నిశ్చయించారు. ఎందుకంటే అక్కడ ...రబంధువులైనా ... ...రంగా ఉన్నారు. ... ఇదివరలో ... వచ్చినప్పుడు అప్పల నరసింహం ...విచేష్టలు కనిపెట్టి విద్యకోసం విజయ...రం పంపమని ... బ్ర...య్యగారితో అన్నారు. అందుచేత విజయ...రం పంపితే పిల్లవాడు సోమశేఖరంగారి ...జ్ఞలలో ఉండటానికి వీలుండటంచే ...టరిగా ఉంటాడన్నా దిగులుండదని బ్ర...య్యగారనుకున్నారు.

ఆనాటిరాత్రి భోజనానంతరం బ్రహ్మ...య్యగారు ఈసంగతిని భార్య రంగమ్మగారితో ...ప్పారు. అసలే ఆడది; పైగా కొడుకును ...డిచి ఉండటం ఏమిటో ఇదివరకు ఎరుగదు.

"దగ్గరనున్న అప్పలనరసింహమును ఒడిలోకి ఈడ్చుకొని అతని తలను దువ్వుచు జాలిగొలుపు చూపులతో బ్రహ్మయ్యగారివైపు చూచింది."

అందుచేత బ్రహ్మయ్యగారిమాట వినగానే తెల్లబోయింది. లోలోపల పుట్టుచున్న భావాలన్నీ పైకిచెప్పటానికి నోరు రాలేదు. కాని బాష్పరూపమున అవి పైకి వచ్చినవి. దగ్గరనున్న అప్పలనరసింహమును ఒడిలోకి ఈడ్చుకొని అతనితలను దువ్వుచు జాలిగొలుపుచూపులతో బ్రహ్మయ్యగారి వైపు చూచింది. ఆయనకును గుండె నీరైంది. కాని బ్రహ్మయ్యగారు ధైర్యం తెచ్చుకొని విద్యలేని పురుషుడు వ్యర్థమని విజయనగరంలో సోమశేఖరంగారు పిల్లవాణ్ణి తమకంటెకూడా ఎక్కువగా చూస్తారని, విద్యానంతరం అప్పల నరసింహమునకు ఏ లాయరుగానో లేకపోతే జడ్జియో అవునని చెప్పి భార్యను ఒప్పించారు.

జ్యేష్ఠశుద్ధ త్రయోదశినాడు అప్పలనరసింహం ప్రయాణం. ఆనాటికి రంగమ్మగారు కొడుకుకు ఇష్టమైన పిండివంటలు చేసి అతను పట్టుకొనివెళ్లటకు ఒక తాటాకుబుట్టలో వేసి కట్టింది. శుభ్రంగా తలంటి స్నానం చేయించి ఇష్టాన్నతృప్తుని చేసి వెయ్యేళ్లు ఆయుస్సు ఉండునట్లు యం. ఏ., బి.ఎల్., పాసు అవునట్లు దీవించింది. బ్రహ్మయ్యగారు కొడుకు ఒంటరిగా ఉండబోతున్నాడు కనుక గురువులయెడల, పెద్దలయెడల అందులో ముఖ్యంగా సోమశేఖరంగారియెడల మర్యాదతో మెలగవలయునని, శ్రద్ధాభక్తులతో పాఠములను చదువుకొనుచు,

డబ్బును అనవసరంగా ఖర్చుచేయక, అవసరమైనవానికి లోటుచేయకుండా వాడుకోవలెనని యు మొదలైన హితవాక్యాలను బోధించి, ఆనాడే విజయనగరం వస్తున్న సుబ్బనధాస్లుగారితో అప్పలనరసింహమును పంపివేశారు.

మర్నాడు ఉదయం 8 గంటలకు అప్పలనరసింహం సోమశేఖరంగారియింటికి వెళ్లాడు. అతన్ని చూడటంతోనే సంతోషంతో సోమశేఖరంగారు ఎదురుగావచ్చి ఇంటిలోకి తీసుకువెళ్లారు. సోమశేఖరంగారిభార్యకూడా అప్పలనరసింహమును ఆదరభావంతో ఆహ్వానించింది. వారిద్దరికంటె వారికూతురు సుశీలకు అప్పలనరసింహమును చూడటంతోనే అమితానందం కలిగింది. అన్నదమ్ములుగాని అక్కచెల్లెళ్లుగాని లేకపోవటంచేత ఒంటరిగా ఉంటున్న సుశీలకు అప్పలనరసింహం యెడల స్నేహభావం కలిగింది. అప్పటికి సుశీలకు సుమారు పదేళ్లుంటును. 5-వ తరగతి చదువుతోంది. దానికంటె చదువుల్లోన్ను లోకజ్ఞానంలోనూ పెద్దవాడైన అప్పలనరసింహాము ఆటపాటలలోకూడాను, చదువుల్లో గాని తోడుండని ఉత్సాహంతో ఉండేది. సోమశేఖరంగారు అప్పలనరసింహమును 7-వ తరగతిలో చేర్పించారు. కొద్దిరోజులకే ఉపాధ్యాయులకు ఇతని తెలివితేటలపైన మంచి అభిప్రాయం పడింది. అతన్ని క్లాసుకు మానిటరుగా వేసారు. పరీక్షలో ఎప్పుడు మొదటిమార్కు అతనికే వచ్చుచుండేది. ఉపాధ్యాయులు అప్పలనరసింహం తెలివినిమెచ్చి సోమశేఖరంగారితో శ్లాఘిస్తూయుండేవారు. సుశీల అదివిని చక్కని స్నేహితుడు దొరికినందుకు మరీ సంతోషించేది. చదువులో తనకు తెలియని ప్రతివిషయమును అప్పలనరసింహమును అడిగి గ్రహించేది. అతని తెలివితేటలకు అబ్బురపడుతూ ఉండేది.

“చదువులో తనకు తెలియని.........అబ్బురపడుతూ ఉండేది”

పాఠశాలనువిడిచి ఇంటికి వచ్చినప్పుడు సుశీలా అప్పలనరసింహములిద్దరు ఎప్పుడు ఒకచోటనే ఉండేవారు. సోమశేఖరంగారు, భార్య వీరి పొత్తు చూచి సంతోషించుచు ఉండేవారు.

రోజులు జరిగినకొలదీ వీరి స్నేహము వృద్ధిచెందుచున్నది. సుశీల అప్పలనరసింహమును విడిచిపెట్టుట లేదు. వారిద్దరు మాట్లాడుకొనుచుండగా ఎవరైనాపిలిస్తేవారిమీద సుశీల కోపంచేసేది. అప్పలనరసింహము సెలవులకు ఇంటికి వెళ్లినప్పుడు ఒక్కొక్కరోజు అతనిని గూర్చి తలుచుకొంటూఉండేది. అతను లేనప్పుడు ఏమియు తోచక పిచ్చిదానివలె ఆరోజు తెలాగో గడిపేది. అప్పలనరసింహమునకుకూడా అలాగుననే ఉండేది.

అప్పలనరసింహము సోమశేఖరం గారియింటికి వచ్చి మూడు సంవత్సరములు దాటింది. ఆకాలంలో సుశీలా అప్పలనరసింహములకు మొదట అంకురించిన అవ్యాజస్నేహభావం క్రొత్తరూపం దాల్చింది. సుశీల కిప్పుడు 13 సంవత్సరములు. అప్పలనరసింహమునకు 15 ఏళ్లు దాటినవి. వయస్సుతో పాటు సంబంధవైఖరికూడ మార్పుచెందినది. అనగా ఇద్దరికి విరుద్ధభావము పుట్టినదని కాదు. మొదట నిరాకారమై ప్రథమదర్శనముననే ఐంద్రజాలికుని చెట్టువలె పెంపొందిన మైత్రి ఇప్పుడు ప్రేమక్రింద మారినది. ఈమార్పుతో పూర్వపు పరిచితి కొంత తగ్గినది. అవయవసౌభాగ్యంగలపిల్ల పెండ్లియీడు వచ్చినతరువాత, బాలుడైనను సుందరాకారుడైన పెరవానిదగ్గర చనువుగా మసలుటకు జంకుట సహజమే. వెనుకటివలె చదువునేర్చుకోటానికి అప్పలనరసింహందగ్గరకు రావటం మానేసింది. కారణం అతనుకూడా గ్రహించి సుశీలతో తరుచుగా మాట్లాడటం లేదు. అతనికిమాత్రం మాట్లాడటం తప్పుకాదని గట్టినమ్మకం వుంది. కాని లోకానికి వెరిచి ఏమనిందవస్తుందో అని భయపడుచున్న సుశీలకు నొప్పి కలగచేసినవాడవుతానేమో అన్నసందేహంచేత తానుకూడా ముక్తసరుగా ఉంటున్నాడు.

ఇలా కొన్నాళ్లు గడిచినవి. మూడేళ్లు ఎప్పుడు కలసియుండి వుండటం కారణంచేత అప్పలనరసింహమునకు సుశీల దూరంగా వుండటం కష్టంగా వుంది. ఎప్పుడో ఒకసారి ఆమెను కలుసుకొని తనమనసులో ఏర్పడి ఏర్పడకుండా ఉన్నభావాల్ని ఆమెతో చెప్పవలెనని అతనికి ఆశ మెండుగా వుంది. ఒకనాడు సోమశేఖరంగారు భార్య అప్పల్లో వారిచుట్టాలెవరో పోయినారంటె పరామర్శ చేయటానికి వెళ్లారు. సుశీల ఇంట్లోనే ఉన్నది. ఆరోజున అప్పలనరసింహం కాలేజీనుంచి ఒకగంట ముందు వచ్చాడు. దొడ్లో జామచెట్టుక్రింద కాయలుకోస్తూ సుశీల నిలుచున్నది. ఇంట్లో ఆమెతల్లిదండ్రులు లేనట్లు కనిపెట్టి అప్పలనరసింహం దొడ్లోకి వెళ్లాడు. ఆస్థితిలో అతన్ని చూడగానే ఆమె కేమి తోచక అటునిటు బెదిరిబెదిరి చూచింది. ఆమెఖంగారు కనిపెట్టి “నేను పూర్వపు అప్పలనరసింహమునే” అన్నాడు. ఆమాట విని సుశీల తలవంచుకొని లోపలనవ్వుకుంది. అప్పలనరసింహము కడుపులోఉన్నది చెప్పేద్దామన్న ఊహతోనే వచ్చాడు; గాని, ఆమెను సమీపించేటప్పటికి నోట మాట రాలేదు. ఇద్దరు ముగ్ధులై 3 నిమిషాలున్నారు. ఎలాగైనా మగవాడుగనక అప్పలనరసింహం ధైర్యంచేసి—“సుశీలా! నీలో మార్పుకు కారణం నాకు బోధపడలేదుసుమా” అన్నాడు.

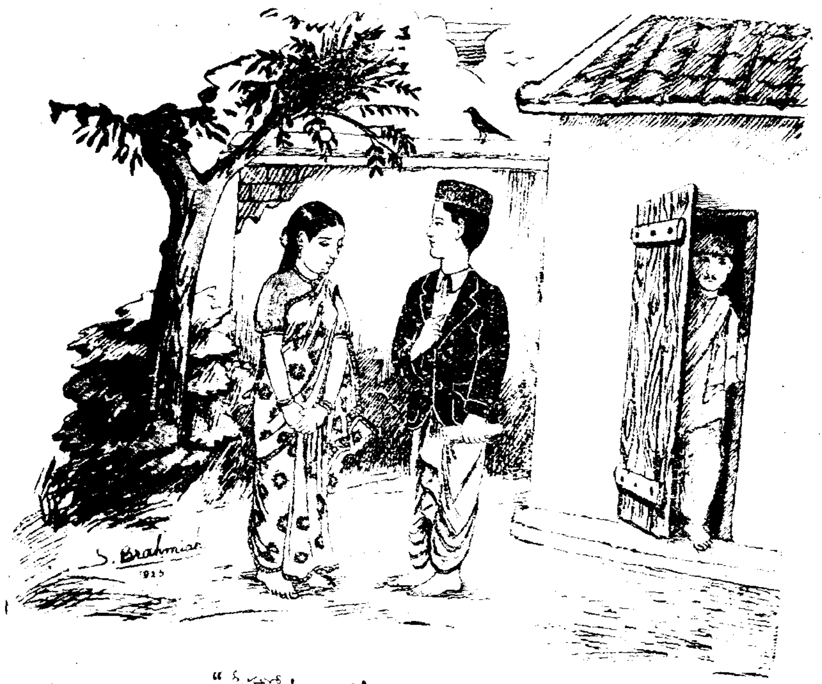
ఆమె కొంచెము ఆగి కొని "బోధనపక్ష మనుకొన్న కారణం కేవలంగా చెప్పకపోతే [illegible] పోవటానికి ఇదేవన్నా లెఖల ప్రాబ్లెమా ఏమి వస్తుందేమో అని భయపడి నమ్రతతో [illegible]" అన్నది.

వెనుకటి సంభాషణలో మాట్లాడుతున్న [illegible] నును సంతోషించి "ఈ మధ్య నాకు మ్యాథమాటిక్సు బాగా వస్తోంది. మొన్న పరీక్షలో 50 మార్కులుకూడా వచ్చాయి. ఇంతకు నే చెప్పబోయేదేమిటంటే నాకు బోధనపక్షని విషయం లెఖల ప్రాబ్లెము కాదని అసలు విషయమును వ్యంగ్యముగా సూచించాడు.

తను వేళాకోళమునకు అన్నదానిని అప్పలనరసింహం తప్పుగా అర్థము చేసుకొన్నా [illegible] వలెనని [illegible] విన్నాను. అప్పు..."

"ఓహో! అయితే ఇదంతా [illegible] ఏమిటి" అని వెనుకనుండి సోమశేఖరంగారు వంట యింటి తలుపు తెరుస్తున్నారు. ఇక అక్కడ నిలబడుట భావ్యం కాదని అప్పలనరసింహం నిశ్శబ్దముగా పుస్తకములను సర్దుకుంటూ వాకిట్లోకి వచ్చాడు.

సోమశేఖరంగారు తన కూతురికి అప్పలనరసింహం తగినవాడవుటయే కాకుండా వారి [illegible] అనుకూలము [illegible] కూడా [illegible]. [illegible] అప్పలనరసింహమును [illegible] తెలుపుచు బ్రహ్మయ్యగారికి [illegible] సోమశేఖరంగారు వ్రాసినారు యని ఆ నైపులను వ్రాసిరి. అందుకు బ్రహ్మయ్యగారు వారి అనుమతిని తెలుపుచు జవాబును పంపారు. పెండ్లి విషయముగా ఏమి చేయగలరు? బ్రహ్మయ్యగారు పూర్వాచార పరాయణులు. సంస్కృతులతో వియ్యమొందుట వారికి సహజముగ రుచించదు. కాని వారికి నైన వారిని ఒప్పింతురనుకొందమా బ్రహ్మయ్యగారున్నది వర్తమాన పరిస్థితులతో సంబంధము లేని పూర్వపు పక్క అగ్రహారం. అప్పలనరసింహమును సోమశేఖరంగారి యింట్లో ఉంచుట మప్పని భావించారు. వెంటనే విజయనగరం వెళ్లి అప్పలనరసింహం ఉపాధ్యాయులతో సంప్రతించి కుర్రవాడిని కాలేజీహాస్టలులో చేర్పించి భయము చెప్పి బ్రహ్మయ్యగారు వెళ్లిపోయినారు.

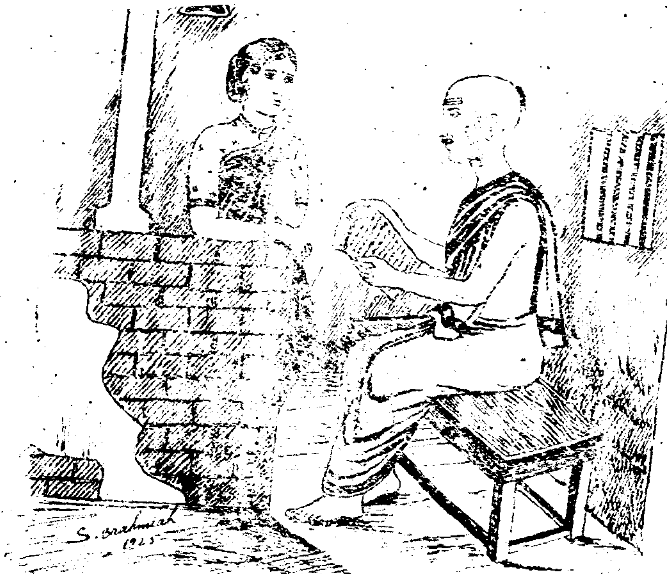
“ఓహో! అయితే ఇదంతా సిగ్గా యేటి?”

అప్పల నరసింహమునకు తండ్రి చేసిన ఏర్పాటు లేమి రుచించలేదు. కాని ఎదురు చెప్పటానికి ధైర్యం చాలిందికాదు. హాస్టలు లోనే కాలం వెళ్లబోస్తున్నాడు. సోమశేఖరం గారియిల్లు వదలినాడన్న మాటేకాని సుశీలను మరువలేదు.

అప్పలనరసింహము సరిగా 20 సంవత్సరాలు వచ్చేసరికి బి. యే. పరీక్షకు వెళ్లాడు. వేసంగి సెలవులు యిచ్చారు. హాస్టలునుంచి పిల్లలందరు ఎవరియిళ్లకు వారు పోవటానికి ప్రయత్నాలు చేసుకుంటున్నారు. కాని అప్పలనరసింహమునకు యింటికి వెళదామన్న ఉత్సాహాలం ఉన్నట్లు కనుపించదు. ఒకటి రెండు రోజులు ఆగి తీవ్రంగా ఆలోచించాడు. తండ్రికి తెలిసే వ్యాపారంలో [illegible] తాలూకాలో గుమాస్తాగా ప్రవేశించమని చంపుతారు. అందుచేత చిన్నతనంలోనే ఉద్యోగంలో ప్రవేశించి ఆశయాల్ని చంపుకొని దాస్యవృత్తి నవలంబించటానికి అతనికి ఇష్టంలేదు. ఇంతేకాదు గొప్పచిక్కొకటి ఉంది; సుశీలను విడిచి కలకాలాంతం ఏకాకిగా ఉండవలసి వుంటుంది.

మరునాడు ఉదయం సోమశేఖరంగారిని కలిసి ఆలోచించాడు. కాని ఆయన రెండు మూడేళ్లలో కొంతమార్పు చెందాడు. సుశీలను అప్పలనరసింహమునకు ఇవ్వనట్లును వేరేసంబంధము కుదిరినట్లును నిర్మొహమాటముగా చెప్పాడు. అక్కడ అతను ఒక్క నిముసమైనను ఆగక దారిలో సింహద్వారము దగ్గరనున్న సుశీలతో రహస్యముగ ఏమో మాట్లాడి తనవసతికి చేరుకున్నాడు. ఆరోజునే బ్రహ్మయ్యగారికి తనయభిప్రాయములను వెలిపుచ్చుచు ఉత్తరమును వ్రాసాడు.

బ్రహ్మయ్యగారు రంగమ్మగారు సెలవులకు కొడుకు యింటికి వస్తాడని ఉవ్విళ్లూరుచున్నారు. బి. యే., చదువుతున్న కొడుకు కుబేరుని లాగున ఉంటాడని బ్రహ్మయ్యగారు అమితానందం పడుతున్నారు. ఊళ్లోవాళ్లు కూడా రంగమ్మగారి అబ్బాయి అప్పలనరసింహం బి. యే., పరీక్షకు వెళ్లాడని విని వారి వాళ్లో ఒకడైనా ఇంగ్లీషుచదువులో పెద్దవా

"బ్రహ్మయ్యగారు ...ఖంగారుపడుతూ ఇంటిలోకివెళ్లి ఉత్తరంవిప్పిచూచేసరికి..."

ఉందగా పోస్టుజవాను ఉత్తరం చేతికందిచ్చాడు. కొడుకు దస్తూరిచూచి మనిషికి మారుగా ఉత్తరం వచ్చినందుకు ఖంగారుపడుతూ ఇంటిలోకివెళ్లి ఉత్తరం విప్పి చూచేసరికి యీవిధంగా ఉంది :

విజయనగరం.

ప్రియమగు తండ్రీ!

ఈ జాబులోని విషయములు మీకు ఆశ్చర్యమును విచారమును గొలుపవచ్చును. దీని తుదివరకు ఓపికతో చదువ ప్రార్థితులు. ఈ సోమశేఖరంగారి కుమార్తెను ప్రేమించి వారు మీకిదివరకు వ్రాసిన ఉత్తరము గ్రహించియేయుందురు. మీరు నన్నుఇంటనుండిలేవనెత్తి హాస్టలులో ప్రవేశ

... నిశ్చయించిన అది మీకు సమ్మ... కాదు నాకు పూ... తెలియును. సుతు... పితృ వాక్య పరిపా... ప్రధమకర్తవ్యమైన... స్వాభిప్రాయము... వాక్యనకువిరుద్ధము... నున్నపుడు మొదట... నినేయనుసరించవల... నని. లోకమున మహా... త్ములు చెప్పుచున్నారు. ఆకారణముచే మీమా... ట త్రోసిపుచ్చవలసి... చ్చినందులకు మిగుల... చారముగనున్నది. మా... నవుని జీవితమును తన... యరచేతిలో నిడుకొని ప్రపంచచక్రమును త్రిప్పుచున్న అదృష్ట దేవత మిగులచపలచిత్తురాలు. మొదటినుండియు సుశీలనునాకిచ్చుటకుసమకట్టిన సోమశేఖరంప్రభువు ఏకారణము చేతనో ఆమెను వేరొకనికికట్టుటకు తలంచెనట. కాని సుశీలకు మాత్రము నాయందలిప్రేమ చలించలేదు. అందుచే అనుకూలింపనిపరిస్థితులలోనుండి కృశించుటకంటె ఒకరిపై లప్రేక్ష మక్కరలేక మతాంతరులమై మాయభీష్టమును నెరవేర్చుకొనుటకు నేనును సుశీలయు నిశ్చయించినారము. జనకు లగు మీకు సంగతి విశదీకరించియుంటిని. మీకును అమ్మకును వందనములు. క్షమింప వేడుక.

చిత్తగించవలెను,
అప్పల నరసింహం.

మద్దుమహంతి సీతారామశర్మ గారు

ఉ. ప్రతపదవియందు చిన్నకాలమున నే, నావళి హింసించి నష్టఫలము
దారుణ్యమే శాశ్వతంబని నమ్మిక, స్థానక యొనరించు కార్యఫలము
ఆశాభరంబున ననకల రక్తాన్ను, కలితులు చేసినకర్మఫలము
ఆచరింపఁగరానివని యెఱింగియుఁ గక్కుఱితిని గావించు దుష్కృత్యఫలము
చిన్నతనమునందుఁ జేసినవన్ని యిపుడు, దారుణాకారములనూని కేరి మీఱి
కన్నుదమ్ములకును గడగట్టుచుండి, నన్నుఁ గనుఁగొని బెదరించుచున్న వకట.

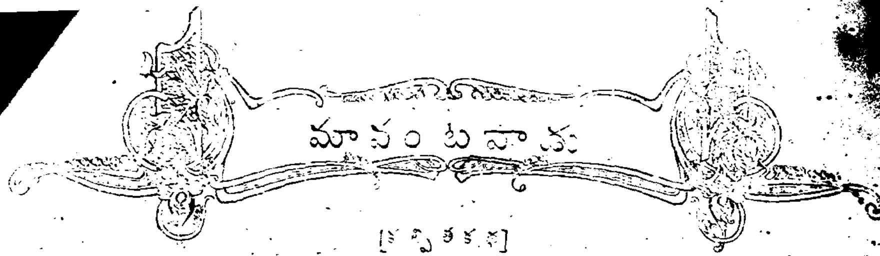
సీ. ఇపుడు పూనినశాంత మపుడే వహించుచో, నిట్టివిచారంబు పుట్టునొక్కొ!
ఇపుడు కల్గినశక్తి యపుడే లభించుచో, నీవేదనాగ్నికిఁ దావు కలదె,
ఇపు డొదవినభక్తి యప్పుడే యేమచో, నీభయోత్పాతంబు లెడలకున్నె!
ఇప్పటిధర్మంబు లప్పుడే పలుకుచో, భావిదుర్యోగముల్ వాయకున్నె!
భక్తి, శాంతంబు, ధర్మానురక్తి, న్యాయ, మాదిగాఁగల్గుసుగుణంబు లన్ని యిప్పు
డలవడినఁ బాయునే కర్మఫలిత మాత్మ, సాక్షిగాఁ జూడఁ గపటవేషంబుగాక.

క. ఈమిథ్యాజ్ఞానం బీ, కోమలవర్తనము ప్రేక్షకుల "కీతఁడు నిష్కాముఁ" డనుభ్రాంతి నిడినను, నామనమునఁ గల్గు బిగువు నాకుఁ దెలియదే!

మ. ధనసంపాదనమే ఘనంబనుచుఁ జిత్తంబందు యోజించుచున్
వనితాపుత్రజనంబె యాప్తు లనువి శ్వాసంబులోఁ గ్రుంగి; భూ
తనికాయంబె సుహృచ్చయంబనెడు సూత్రంబు దొలంగించి; పా
వనమార్గంబుఁ ద్యజించి, తుట్టతుద కీ పాపంబె యార్జించితిన్.

ఉ. ఎందుల కీశ్వరుండు మృతి నేర్పడఁజేసెను జేసినాఁడెపో
యెందుల కీజరాభరము నింతద్రుతంబున నిచ్చె, నిచ్చెఁబో
డెందము ధర్మవర్తన దృఢీకృతమౌగతిఁ జేయకుండె నే
చందముగాఁ దరింతు భవ సాగరవీచికలందు గ్రుంగకన్.

సీ. గడన కల్గిననాఁడు కామించు బ్రియపత్ని, దూరానఁ గాంచియే తొలఁగుచుండె
గామితంబులఁ దీర్చి ప్రేమించి పెంచిన, తనయులే వెగటుగాఁ దలఁచుచుండ్రి
సంరక్షణ మొనర్చి శాశ్వతంబనుకొన్న, తనువునఁ గల్గుసత్వంబు లుడిగె
భయముచే స్తోత్రముల్ పఠియించువారు నా,మ్రోలనే దూషింప మొదలుఁగొనిరి
కడకు నే నొనరించు దుష్కర్మఫలమె, విడువకను జుట్టుముట్టె నన్వెంబడించి
హృదయపీడన మిడుచుండె నదను నెఱిఁగి కటకటా! తాళఁజాల దుర్గతులఁ గూల.

[కల్పిత కథ]

కొప్పర్తి నారాయణమూర్తి గారు, బి.ఏ., యల్.టి. [సాహితీ సమితి]

నాకూ నాభార్యకూ అభిప్రాయ భేదం కలిగే విషయాలలోకల్లా వంట బ్రాహ్మణ్ణి కుదర్చడం అనేది ముఖ్యమైనదని చెప్పక తప్పదు. ప్రతిసందర్భములోనూ ఏకాభిప్రాయము కలిగివుంటే భార్యాభర్తలకు సంసారమంటే కొంతకాలానికి మొహం మొత్తుతుంది; తీపివస్తువులు అస్తే తినలేక పోవడమే దీనికి తార్కాణము. స్వానుభవముచేత ఈ రహస్యాన్ని కనిపెట్టిన వాడనవడంచేత నాకేమీ తోచనప్పుడు 'వంటవాడు దొరికితే మహా బాగావుండిపోను' ఇత్యాదివాక్యమొకటి నాభార్య చెవిని పడేలాగు అనేసి యేమీ యెఱుగనట్టు పడకకుర్చీలో పెద్దమొహం పెట్టుకొని రాబోవు ఉపన్యాసమునకు సిద్ధపడివుండేవాణ్ని. క్లబ్బులో బ్రిడ్జి ఆటకంటె వంటవాని యావశ్యకతనుగూర్చిన యుపన్యాసము ఆనందదాయకంగా వుండేది. ఇందుచేతనే క్లబ్బులో సభ్యత్వానికి కూడా రాజీనామా యిచ్చివేసినాను; సౌఖ్యమును అభివృద్ధి చేసుకొన్నాను.

మొన్న కొండపల్లి కేంపు(Camp)లో వుండగా ఒకరోజున నాభార్య తలనొప్పి చేత మూలుగుతూ పడుకున్నది. అప్పుడే పగలు పదిగంటలయింది. స్వహస్తపాకం చేసుకొనవలసివచ్చింది. పొయ్యి ముంటపెట్టడానికి కట్టె పుల్లలకోసం వేస్తూ, "వంటవాడువుంటే యీ అవస్థ పట్టకపోనుగదా!" అనుకున్నాను.

"ఇల్లు చెవికట్టుకు పోరినా మీకు విన్నారూ?"—అంది.

"వినకేం? మొన్ననే కాదూ నెల్లూరులోని నాస్నేహితునిపేర వంటవాణ్ణి పంపమని వ్రాస్తే! నీకు చూపించే వుత్తరం పోస్టులో పంపించానా!"

"ఆ, ప్రపంచకంలోకల్లా మీకాస్నేహితుడు దొరికాడు. ఎన్నివుత్తరాలు రాసినా లెక్కపెట్టడు!"

"లెక్కపెట్టక కాదు. అక్కడ అవసరం లేదుగదా అని నేనే గట్టిగా పంపమని వ్రాయలేదు."

"అవసరమేమిటి యిలాంటి వాటికి! మన పొరుగింటి దివాన్ గారింట్లో యేమంత అవసరముందని వంటబ్రాహ్మణ్ణీ, వంటలక్కనీ కూడా పెట్టుకున్నారు. వారింట్లో జనం చూస్తే మొగుడు పెళ్లాము వెరసి యిద్దరు. ఇంకా ఆయనకు కాఫీ ఫలహారాలు అవసరమే లేదు. మీకు తోచకపోతే యెవరినయినా అడగండి మనయింట్లో పని యెక్కువో దివాన్ గారింట్లో పనియెక్కువో!"

"మనిషివుంటే పనివుంటుందా యేమిటి గాని, నెలనెలా డబ్బు తగలవేసుకోవడం నాకిష్టం లేదు."

"ఇలా కూడబెట్టే కాపురం ఇంతమట్టుకు వచ్చారు. ఉన్నవాళ్లు తిని చచ్చారా? లేనివాళ్లు పస్తుండి చచ్చారా? ఏదీ లేదు. భగవంతుడు ఏమి రాశాడో అది జరుగక మానదు. ప్రాప్తం లేకపోతే వంటినిండా పేసి లైను రాసుకొని సముద్రపు వొడ్డున దొర్లినా గానీ ఒక్క రేణువైనా అంటుకోదు. మీరెంత తెస్తే ఎందుకు? సాహేబుకు ఎంతజీతమైనా బూబుకు కట్టుపోగులే!

"నాన్నా! తమ్ముడికి పోగులు ఇవేళ తెత్తానన్నావు, తేలేదేం?" అన్నది మాచిట్టి.

"పోగులూ లేవు బొగ్గులూ లేవు, కాస్సేపు వూరుకుందూ" అన్నాను.

"బొగ్గులు లేకపోతే కుంపటిలో పప్పు ఎలా వండుతావు?"

"నువ్వు కాస్సేపు నోరుమూసుకుందూ బతుకుతాను." అని విసుక్కుంటూ గావంచా నడుముకు గట్టిగా బిగించబోతూవుండగా 'ఆ మూలసౌధంబునుండి' అనునొక్క-రాగం తగ్గుస్థాయిని వివిధసంగతులతో ఆలాపన వినబడింది. నాగుండెలలో రాయిపడింది. దీనికి తోడు మాచిట్టి, 'అమ్మని ఎందుకు ఏడిపించావయ్యా?' అంటూ చేతనున్న తిరుపతి చందనపు బొమ్మతో మోకాలి చిప్పమీద ఒక్కటి పెట్టింది. ప్రాణాలు కడబట్టాయి. నేను మీద చతికిల బడిపోయాను. ప్రాణం మళ్లీ చేరుకున్న తరువాత కుంటుకుంటూ వీధిగుమ్మంలోకి వెళ్లి ఎదురుగావున్న బీడీలకొట్టువాణ్ని పిలిచాను. అతను రాగానే రెండుముక్కలు ఒక కాగితముమీద రాసి 'ఈ టెలిగ్రాము అర్జంటుగా పట్టుకెళ్లి రైలు స్టేషనులో యిచ్చిరా' అన్నాను.

"టెలిగ్రాం యెవరికి?" అంది ఒక గద్గదకంఠము.

"నెల్లూరుకే!"

"ఎందుకు?"

"ఎందుకింక? వంటవాడికే! సాయంత్రానికి జవాబువస్తుంది చూడు!"

"మీకున్న తొందర అవతలవారికి వుంటుందా యేమిటి?"

"జవాబుకు కూడా డబ్బు కట్టేశాను."

"అయితే జవాబు వస్తుంది, వంటవాడు లేడని!" అంటూ లేచి నేనున్న హాలులోకి వచ్చింది నాభార్య.

"అక్కడ లేకపోతే రేపు బెజవాడకెళ్లి ఎవరినో ఒకరిని కుదిర్చి వెంటబెట్టుకు వస్తాను చూసుకో"

"ఆ! అన్నీ నిజమే!" అంటూ వంటయింట్లోకివెళ్లి వెంటనే పొయ్యి రాజవేస్తోంది.

చెయ్యి కాల్చుకోడం తప్పిందనే సంతోషంతో నేనూ పొయ్యివద్దకువెళ్లి పాకవిధాన కార్యక్రమములో ఉచితరీతిని పాల్గొన్నాను.

అప్పటినుంచి అలికిడయినపుడల్లా, ఝాటకంవచ్చినపుడల్లా, తెరువు తీసి అయినపుడల్లా ఒకసారి వీథితలుపుతీసి ఉత్తరంకోసం ఎదురు చూసేది నాభార్య. ఆఖరుకు సాయంత్రం 4 గంటలవేళ జవాబు వచ్చింది నేను ఉత్తరం విప్పి చూస్తూవుండగా "నేను చెప్పినట్టేవచ్చిందా జవాబు?" అని అప్పుడే వేళాకోళం ప్రారంభించింది.

"కాదు. ఇవాళ బయలుదేరి వస్తాడట, వంటవాడు."

"నిజంగా?"

"నిజంగా కాకపోతే అబద్ధంగా అనుకున్నావా యేమిటి?"

"అయితే యిక్కడ కెప్పుడు వస్తాడు?"

"పొద్దుటి బండిలో వస్తాడు."

"ఆరుగంటల బండిలోనా?"

"ఊఁ"

"ఊఁ యేమిటీ? సమంగా సమాధానము చెప్పలేరూ? నేనేం చెప్పినా యెప్పుడూ విసుకే మీకు" అని భర్జున కలహారంగము నుండి నిష్క్రమించెను.

ఆరాత్రి నిద్రలో యెట్లాగో గడిచి పోయింది. మరునాడు ఉదయం ఆరుగంటలకు పూర్వమే కాఫీ అయినదని నాభార్య నన్ను లేపినది. కాఫీ త్రాగి రైలుస్టేషను కేసి చూస్తూ కూచున్నాము. చూడగా చూడగా రైలు వచ్చింది. చాలామంది జనం దిగారు. రైలువెళ్లి పోయింది. ఎవ్వరూ మాబసవద్దకు రాలేదు. నాభార్య మొగమున ఆశాభంగము స్పష్టపడుచున్నది. వంటవాడు రాకపోవుట కేమికారణ ముంటుందా యని యోచిస్తున్నాము. రమారమి రెండ్రోజుల(?) ఉయింది. ఇంక ఆలోచించ వంటవాడు రాడని నా నిశ్చితాభిప్రాయమును సూచించాను. నాభార్య నిట్టూర్పుతో నాకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చింది. దొండకాయ వేపుడు చేస్తేనేగాని భోజనంచెయ్యనని మాచిట్టి తీవ్రముగా ప్రకటించింది. ఆఫీసుకు పెందలకడనే వెళ్లవలసి యున్నప్పటికిని త్వరగా వంటచెయ్యమని చెప్పడానికి నాకు నోరువచ్చిందికాదు.

ఇట్టి క్లిష్టపరిస్థితులలో మా కుటుంబములోని యావన్మంది పెనగులాడుకొనుచుండగా ఆ గ్రామపుచావిడి[illegible]స్తూ ఒకమనిషి మమ్మల్ని సమీపించి.

"ఈయిల్లు ఎవరిది?" అని ప్రశ్నించాడు.

"మాదే" అన్నాను. పరధ్యాన్నంగా. ఈజవాబువలన తనజీవితపు సమస్య పరిష్కరింపబడినట్టుగా గంభీరమైన మందహాసముతో "అలాగటండీ" అంటూ నాప్రక్కను బైఠాయించాడు. దర్జాలో తారతమ్యము గమనించకుండా నాసరసను చేరిన యీ మానవుణ్ణి కొంచెము చూడవలసివచ్చింది. తీరా చూస్తినిగదా, తాటిపండంత కడుపు, కుంభకోణంచెంబంత ముఖం,ముఖానికిసరిపడిననోరు, చెవులకు ఇత్తడివో బంగారపువో పోగులు, మోకాళ్లకు జానెడుపై కెగసియున్నగావంచా. ఇవి నాకు నవ్వుపుట్టించాయి.

"ఎవరయ్యా నువ్వు?"

"నాపేరు సర్వయ్య."

"అయితే బ్రాహ్మలేనా?"

"బ్రాహ్మణ్ణిగాని;........"

"అనుమానిస్తారేం? నీవాలకం చూస్తే యేదో నేరస్థుడవులాగ కనిపిస్తున్నావు." అని బెదరించాను.

"కాదండి, నేను దక్షిణాదని ఒక యింట్లో వంటచేసేవాణ్ని. ఆరునెలలు అక్కడ పని చేసినతరువాత వాళ్లు బ్రాహ్మణులు కారని తెలిసింది...........అయితే మొన్న నెల్లూరులో ఒక వృద్ధవితంతువు ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకుంటూవుండగా నేనుకూడాస్నానం చేసి తడిగావంచా కట్టుకుని ఆవిడ ప్రక్కను కూర్చుని 'మమ' అనుకొన్నాను లెండి. అంచేత ఇప్పుడు నేను బ్రాహ్మణ్ణి అనే భావించుకొనవచ్చును."

ఈగ్రంథం వినేసరికి మా స్నేహితుడు పంపిన వంటబ్రాహ్మడు ఇతడేమోయని అనుమానము, భయము, ఆశ్చర్యము ఇంకా యేవేవో కలిగి నామనస్సులో దొమ్ములాడుచున్నాయి. మరికొంత ప్రసంగములో నా యనుమానము నిజమే అని స్పష్టపడింది. ఉదయం 6 గంటలరైలుదిగి మొగం కడుక్కోడానికి ఉత్తరేణిపుల్లకోసం [illegible] వెళ్లి తిరిగి తిరిగి అప్పటికి మాయిల్లు చేరుకున్నాడట. ఉత్తరేణిపుల్ల, లేకపోతే, ఉత్త్రేలు- వీటితోనేగాని ఆయన మొగం కడుక్కోడట.

ఇలాంటి బ్రాహ్మణ్ణి చేర్చడం నాకాట్టే యిష్టంలేక అనుమానిస్తూ వుండగా తాను చిన్నప్పుడు కొన్ని కావ్యాలలో కొన్ని శ్లోకాలు చదివినట్లును, తరువాత పగటివేషగాండ్రలో స్త్రీవేషము వేసేవాడనన్ని, ఒకటి రెండుసార్లు భాగవతములో భామవేషానికి కూడా ప్రయత్నం చేసినట్లున్నూ చెప్పుకు వచ్చాడు. ఇతని వాలకంచూస్తే నాకుభయం వేసింది. కొంచెం చెప్పెట్టుకొన్న [illegible]నంగా భావించి నే నెరిగిన తెలియపరచి వేగంగా మడికట్టుకుని వంటచెయ్యమని చెప్పి లోపలకు తీసుకువెళ్లి "ఇయనే నెల్లూరు మిత్రుడు పంపిస్తే" అని నాభార్యకు యథావిధిగా తెలియపరచాను. ఉలికిపడి నాభార్య తిరిగిచూసి తాను ఆశించిన సౌఖ్యమునకు ప్రారంభదశ ప్రాప్తించినదని సంతోషిస్తూ వంటింటి తలుపుగొళ్లెం వేసి హాలులోకివచ్చి బల్లమీదనున్న పూలు వుండ, పూలుకట్టేసూదులు చేతను ధరించి మందహాసముతో నాకేసి చూసింది. వంటవాడు వచ్చాడని నాభార్య సంతోషమునకు తృప్తిపొందనా? అపాత్రుడైనవంటవాడుదొరికినందుకు విచారించనా? ఇదంతా ఒక కథకు సరిపోయే మేటరు (Matter) అవుతుందని మాత్రము ఊహించాను.

ఎలాయితే నేం ఆ పూట సర్వయ్య(శాస్త్రి) వంటచేసి పుణ్యంకట్టుకున్నాడు. నాకూ నాభార్యకూ ఒక్కసారేవడ్డించాడు. నాభార్య ఉత్తరవు ప్రకారం కాబోలు ప్రథమ అధ్యాయం ఉపక్రమించాను.

"ఏమయ్యా! పప్పులో ఉప్పు వెయ్యలేదేం?"

"కూరలో చూడండి"

కూర అరగించాను స్వప్నంగా,

"ఇది చప్పగా వేయున్నదేం?"

"పులుసు కొంచెము [illegible]"

పులుసు నాలుకకు రాసుకునేటప్పటికి నాలిక చిల్లడిపోయింది, కళ్లంట నీళ్లు వచ్చాయి, గబగబ చెంబుడు నీళ్లు గొంతుకలో దిమ్మరించాను. పొలమారింది, ఊపిరి సలిపిందికాదు. నాభార్య అన్నం వదలిపెట్టి లేచింది; మాచిట్టి ఏడుపు సాగించింది.

మావంటవాడు నవ్వుతూ, "నేను చెప్ప లేదూ! ఒకదాల్లో ఉప్పో కారమో తక్కువయితే మరెందులోనో అవి కొంచెం జాస్తిగా వుంటాయని" అని మరికాస్త పులుసు వడ్డించాడు. ఆత్మారాముడు ఏడవకుండా, చేసిన నాల్గుపదార్థాలు సరియైన భాగాలుగా మిశ్రమంచేసి ఉండ్రాళ్లవలె ముద్దలుచేసి కళ్లు మూసుకొని ఒక్కొక్కటీ కష్టంమీద గొంతుకలో జారవిడిచాను. మాచిట్టి కేవలం మజ్జిగతోనే కడుపునిండా పట్టించింది. నాభార్య మాత్రం దొంగని తేలుకుట్టినట్టు మాట్లాడకుండా కొంతవరకు గుట్టుగా విస్తరి మెదుట పనిచేసింది.

'మేవ్ మేవ్' మని అరుస్తూ అప్పుడే వచ్చిన పిల్లికి కాస్త అన్నం వేద్దామని మా చిట్టి వంటవాణ్ణి కొంచెం అన్నంపెట్టమంది.

"ఇంక అన్నంలేదు" అన్నాడు చల్లగా.

ఆర్థికపరిస్థితుల ననుసరించి అన్నం లేదన్నాడేమో యని, "కాస్తపెట్టు, మునిగిపోలేదు" అని నేను హెచ్చరించాను. ఒట్టి అన్నం తపేలా తెచ్చి నాయెదుట పడేసి పెదవులు చెవులదాకా వ్యాపించునట్లు మందహాసం గావించాడు. నేను తీక్షణంగా అతని కేసి చూశాను.

"బియ్యం కొద్దిగా వున్నాయి, రేపటికి చాల్తాయో చాలవో అని కొంచెంగా పెట్టాను" అని తనచర్యను నైపుణ్యముతో సమర్థించుకొనినట్లు భావించి పొట్టమీద రెండు అరచేతులను పరచి తడుముకొన్నాడు.

"అయితే, రేపేదీ అన్నం?"

"మళ్లీ వండుతాను" అన్నాడు మామూలుగా.

ఇంతట్లో నాభోజనం ముగియడంతోనే పడకగదిలోకి వెళ్లి తాంబూలం వేసుకుంటున్నాను. నాయోచనఅంతా వంటవానిమీదనే వుండడంచేత అతడేమిచేస్తున్నాడో చూడడానికి వంటయింటికేసి వెళ్లాను. తణుకులో వెదురుతడికలను వేసి వాళ్లురాచుకొను గేదెలాగు, సున్నం ఊడిపోయిన గోడభాగానికి వీపుప్రయోగించి రాపాడుతున్నాడు, సర్వయ్య. ఇట్టి పరిస్థితిగదా, వీపునిండా పోలీసువారి పాదరక్షల దిగువతోలుఅట్టలంత దళసరిని అరవిందము (తామర) పూర్తిగా అంకురించడం కనిపెట్టాను.

"ఓరి నీ తామర బంగారంగాను, ఇంత వుం దేమిటయ్యా!"

"ఈ తామరంతా బంగారం అయితే, ప్రజలు నన్ను బతకనిస్తారా!"

"దానికేదో మందో మాకో తగలెయ్యరాదటయ్యా? కొత్తిమీర నూరి పూసినట్టు పెంచుతున్నావే!"

"ఆప్రయత్నం చెయ్యాలండి. కార్యం కూడా దగ్గరకు వస్తావుంది."

"ఏంకార్యం?"

"భార్య పెద్దమనిషి అయి నాలుగేళ్లు అయింది. కార్యం చేసుకోమని మావాళ్లు చంపుతున్నారు. ఈ తామరమూలాన్ని మానుకోవలసి వచ్చింది."

"ఓరి పిచుగా! నీచరిత్ర చాలావరకు పరిశోధించవలసివుందే! ముందు వంటచేసుకో తరువాత మాట్లాడదాం" అని అతన్ని పొయ్యి దగ్గరకు ప్రోత్సాహపరచి పంపాను. నేను పచారుచేస్తూ అతనిచేష్టలు పరిశీలిస్తున్నాను.

ఇదివరలో నీళ్లుపోసి ఆరిపినకట్టెలను నాల్గుతగిలించి బుడ్డెడు కిరసనాయిలో వాటి శిరముల కభిషేకముచేసి అగ్గిపుల్లగీసి వాటికి సమర్పించాడు. సహజ వాసన వెదజల్లుచు కిరసనాయిలు ప్రజ్వలించింది. బియ్యంకడిగి పొయ్యిమీదపెట్టాడు. ఇంతటిలోకే పొయ్యిలో మంట ఆరిపోయింది. చాలా సేపు ఊదాడు, విసిరాడు; మధ్యమధ్య మంట అందుకొన్నప్పుడు శ్లోకాలు, పద్యాలు, హరికథలలో వచనాలు రాగధాటీని పఠించేవాడు. (ఈ బ్రాహ్మడికి సాహిత్యంలో కాస్త ప్రవేశం వుందని నమ్మవలసి వచ్చింది.) నాలు గయిదుసార్లు మూతతీసి చూశేడు. కొంత సేపటికి ఆగంజి వార్చి విస్తట్లో కుమ్మరించాడు. మిగిలిన పప్పు, కూర, పులుసు ఒక్కసారి వేసుకొని అన్నీ ఉడకీఉడకని బియ్యంతో కలిపేసి కమ్మ[illegible] [illegible]చేసే [illegible]సున్ని వుండలంత ముద్దలుచేసి బహుకష్టంతో కటుకు కటుకుమనిపిస్తూ నములుతున్నాడు. అప్పుడప్పుడు పరమాత్మప్రవృత్తికై తేర్చుకొంటున్నట్లు బుసకొట్టేవాడు.

"ఇదేమిటయ్యా! బియ్యమే నములుతున్నావు!" అన్నాను.

"ఎంత సేపటికీ ఉడక్క నాప్రాణాలు తీశాయి; వీటిప్రాణంతియ్యక నే నూరుకుంటానా? వీటికి శాస్తియింతే కావాలి!" అని శక్తికొలది కంఠం సవరించుకున్నాడు.

"బలేవాడవురా! బాబూ;" అని ప్రఖ్యాతివహించిన వెంకటరమణయ్యగారి వెఱ్ఱినవ్వును అనుకరిస్తూ నవ్వాను.

అప్పటికప్పుడే 12 గంటలు దాటడంచేత వంటవాణ్ణి విడిచిపెట్టలేకపోయినా ఆఫీసుకు పోయాను. అక్కడ పనియేమీ తోచిందికాదు. మూడుగంటలకే అరడజను స్నేహితులతో యింటికి వచ్చేశాను. వాళ్లనందరినీ తివాచీమీద కూచోమనిచెప్పి నేను వంటింటిదగ్గరకు వెళ్లాను.

"ఏమే! త్వరగా ఏడుగురికి ఫలహారం కాఫీపంపించు"

"ఫలహారం చేయలేదట."

"ఏం?" అన్నాను తీవ్రంగా సర్వయ్యకేసిచూసి.

"పిండిలో పప్పు రుబ్బలేదు. నే నేం చెయ్యను? బాణలి గంటసేపటినుంచి కాల

"ఓరి .... మండీనేను!" అని మనసులో అనుకొని ఇక్కడ కృష్ణను చూసే టప్పటికి నెవ్వరపడి [illegible] నుండి. [illegible] డగ రోజులలో చుట్టుపక్కల పిల్లవాళ్లతో కొంత వల్లిలో రంగువేయించుకుని ప్రొద్దున్న రైలు మీద స్వగ్రామములకు వెళ్లేవాళ్లు. ఈ పులివేషం చూడడంతోటే నాకేమోయి నతి చెడగొట్టుకున్నాడని [illegible] న్నాను.

ఎలాగైనా వీణ్ణి వొదుల్చుకుందామని సంకల్పముతో బెజవాడకు టిక్కట్టుతీసి [illegible] ఎక్కారు రైలు [illegible] లోకెక్కించి. ఆగదిలో వున్న వాళ్లకి నచ్చగించాను. రైలుకదలింది. [illegible] వచ్చిరాలనుకొని ఇంటికి పోయాను.

వంటవాడు ఏమయినాడని నా భార్య నన్ను అడగనూలేదు; నేను చెప్పనూలేదు.

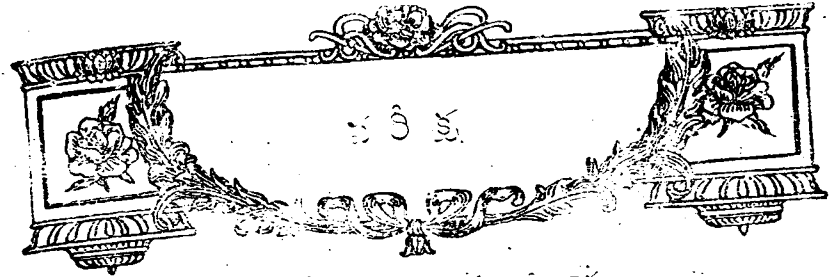
నాటి మొదలు నేటివరకు వంటవాడి ప్రస్తావన మాయింట్లో రానేలేదు. ముందు మాట చెప్పలేదు

కవి జీవితము

కె. అన్నమరాజ శర్మ గారు

కవి కుమారుండనై పుట్టు కారణమున
సతతపరిణామకాల [illegible] వీథి
స్వీయజీవిత కావ్యకర్తృత్వవ్యక్తి,
కాలిచిన్నెల ముద్రించి కడచుచుందు.
శర్వరీస్వప్న బంధంబు సడలిపోవ
నలంతినవ్వులు మోములం దలముకొన్న
విచ్చు మొగ్గలనైక్యమై వేగుజాము
పాడుచుందును లీల విభాతగీతి!
శ్వసనసంచాలనమున కిసాలయములు
గుసగుసలువోవ నొంటిమై కూకుచుండి
హృదయకావ్యంబు నొకమాఱు విప్పిచూతు
వింతలగు తత్ప్రబోధముల్ వినెదువేడ్క—
సమయతూలిక స్వర్ణరసంబు గూర్చి
పశ్చిమాశను జిత్రముల్ వ్రాయువేళ,
స్వప్నసీమకు కుసుమగుచ్ఛములువోవ
చెప్పరానివియోగము జెందుచుందు.
శ్యామలాకాశ [illegible] నిశ్శబ్దరాత్రి
గ్రాలుభావోదయము నరికట్టలేక
ప్రకృతి వినఁగ [illegible] కంఠనిస్వనముతోడ
స్వప్నదేశవాసులకు నుపన్యసింతు.
నరకమో త్రిదివంబొ మరంబునందె
భావసంవేగమహిమచే బహుళగతులఁ
బ్రతినిమేషంబు జీవితవార్ధిఁ గనుచు
దుఃఖసమ్మదబాష్పముల్ తొలకరింతు.

"వల్లకీగానము"

పరీక్ష

తెన్నేటి వెంకటరామమూర్తి గారు

౧

నేను చెన్నపట్నంలో పట్టభద్రుల క్లాసులో చదువుతూన్నపుడు జరిగినవిషయము. అప్పటికి నా కింకా పెళ్లి అవలేదు. చాలా సంబంధాలు వస్తూన్నవి. మావాళ్లు పదేపదే నాకు జాబులు వ్రాస్తూండిరి. కాని నాకు మాత్రము విద్యపూర్తి అయ్యేదాక వివాహము చేసుకోవాలని లేదు. మరొక్కసంగతి కూడా ను: నాకుమాత్రము పూర్వీకులపద్ధతు లీవిషయములో ఏమీ నచ్చలేదు. నచ్చలేదని అసహ్యము లేదుగాని, అట్లాగా పెళ్లిళ్లు చేస్తున్న వారిని చూస్తే జాలివేసేది. దేశములో సంఘసంస్కరణము చాలాకావాలని తలచేవాడిని. రోజూ నా కివే ఆలోచనలు. రోజూ మా వాళ్లు ఏదోఒక సంబంధము గూర్చి వ్రాస్తూనే యుండేవారు. ఎన్నియో సంగతులు వ్రాసేను; ఇప్పుడు చేసుకోనన్నాను; విద్య పూర్తి కావాలన్నాను; ఇతరదేశాలు తిరిగిరావాలన్నాను; పెద్దపిల్ల కావాలి; తగిన విద్య, కుటుంబగౌరవము, కలిగియుండాలి; పిల్ల గుణవంతురా లని నాకు బోధపడా లన్నాను. ఏమన్నాగాని ఏదో తగిన సంబంధము చూచి యీ మాఘమాసములో వివాహ మాడక తప్పదని మాఅమ్మ గట్టిగా పట్టుపట్టింది. మా అమ్మఅంటే నా కతిప్రేమ. ప్రేమయే కాదు అతిగౌరవము కూడాను. ప్రేమచేతనైతేనేమి, గౌరవముచేతనైతేనేమి, ఆమెను సంతోషపెట్టుదామనే యుద్దేశముచేతనైతేనేమి, ఈయేడు పెళ్లి చేసుకుందామనే నిశ్చయించేను. చెన్నపట్నంలోనే యొకసంబంధముంది. పిల్లకి 15 ఏండ్లు వుండునట. స్కూలుఫైనలు చదువుతూంది. తండ్రి ప్లీడరు. వారు చాలాతొందర పడుతున్నారు. వచ్చి చూసుకోమని మావారికి చాలామార్లు వ్రాసిరి. అయినా నేను మాత్రము తగినపరీక్ష చేసి, నాకు యిష్టమైతేనే కాని వివాహమాడడానికి నిశ్చయించుకోలేదు. ఇంకొకవిషయము కూడాను. ఆడవారికి తగినస్వేచ్ఛ యిచ్చి వారలకు మనపై వలపు గలిగినపుడే వివాహము సంభవమని యెంచేవాడిని.

౨

నేను ఆరోజే పిల్లని చూడ్డానికి వెళ్లటానికి నిశ్చయించుకున్నాను. సాయంకాలము 4 గంటలకల్లా మామూలుకన్న ఎక్కువగా 'టాయిలెట్టు' చేసుకుని, తగినదుస్తులు ధరించి బయలుదేరాను. నా కేవేళైనా ఏకారణముచేతైనా 'టెన్నిసు' మానీటమంటే అతి కష్టముగా వుండేది. అంచేత 'బేటు' కూడ చ[illegible]

[illegible] వాళ్లింటికి వచ్చాను. మా హాస్టలుకి [illegible] రోజులు [illegible] [illegible] లు వుండవచ్చును. అందేశ [illegible] వెళ్లాను. తలుపు తీసివుంది. సావిడీలో చాలా కుర్చీ లున్నాయి. వీథిగుమ్మముకు ఎదురుగా ఒకగుమ్మ ముంది. దానికి చేతి [illegible] అల్లిన తెర వుంది. సావిడికి ప్రక్కగా ప్లీడరుగారి ఆఫీసు గది. నేను వెళ్లేసరికి సావిట్లో ఎవరో అతిమాధుర్యముగా పాడుచున్నారు. నేను వెళ్లటమా మానటమా అని సంశయము కలిగింది. ఎవరైతేనేమి? నే నెందుకు వెళ్లకూడదు? ఒకవేళ నేను చూడబోయినపిల్ల అయ్యేవుండకూడదా! అయితే నేను వచ్చినని మరీ సులభసాధ్యమగు' నని ఆలోచించి గబగబ లోపలికి వెళ్లి కుర్చీలో కూర్చున్నాను. ఆమె కూడా పాటపాడుతూనే ఒక్కమారు నావైపు దృష్టి ప్రసరించి మళ్లీ తనరాగ మెత్తుకున్నది. ఆపిల్లకు 16 సంవత్సరములు వుండవచ్చును. ఆమె [illegible] చూడ [illegible] కొంచెము [illegible] నే వుంది. ఇంతపెద్దపిల్ల [illegible] [illegible] కాదని నిశ్చయించుకున్నాను. ఒకటే దృష్టిగా చూస్తున్నాను. నాడు తలంటి [illegible] పోసుకుని వుండవచ్చును. జుట్టు [illegible] రాసి దువ్వుకోలేదు. కొన్ని ముంగురులు ఫాలభాగముపై పడుతున్నాయి. జడ సగమువరకు అల్లివుంది. ఆవిగ్రహము యింకా నాకళ్లముందు కట్టినట్టు వుంది. ఇట్లా ఏకదృష్టితో యిదివర కెవరినిచూచి ఎరుగను. అసలు నాకు ఆడవారిని చూడ్డానికిగాని, వారితో మాటాడ్డానికిగాని సిగ్గు వేసేది. కాని నేడుమాత్రము దృష్టి త్రిప్పుకోలేకపోయాను. చాలామార్లు ప్రయత్నించాను. ఇంతకు ఆమె ఎవరిసౌభాగ్యమోకదా! ఇట్లా నేను [illegible] ధ్యానముతో వున్నసమయములో ఆమె పాట మానివేసి 'నాన్నగారింటివద్ద లేరండి' [illegible] [illegible] ముద్దు [illegible] పలికేసరికి నాకు [illegible] వచ్చి నేను చేసినతప్పు తెలిసికొన్నాను. [illegible] యిట్లా పరస్త్రీ ఎదుట కూర్చుంటమేకాక [illegible] యైన చెప్పకపోవటము చాలా [illegible] టని అనుకున్నాను.

'పోనిండు, నాన్నగారు ఎప్పుడు వస్తారు?' అని అడిగాను. 'యింకా గంటకుగాని రారు. ఏమైనా పని యున్నయెడల కూర్చొనుడు. కాకపోయిన మీపేరు వ్రాసియిచ్చిన నేను యిచ్చివేయుదును.' అనడముతో నేను ఒక కాగితముమీద నాపేరు వ్రాసియిచ్చాను. కాని, ఏమో నాకే అదేమి అంతమంచిపనిగా తోచలేదు. 'పోనిలెండు; యిట్లా యిచ్చివేయుడు. నేనే రేపో ఎప్పుడో వస్తాన'ని చెప్పి దగ్గరకు వెళ్లేను. అప్పుడే నాపేరు చూచినది. ఇంతకుముందే తండ్రి యింటివద్దర చెప్పి యుండవచ్చును. ఎందుచేతనో కాని చిరునవ్వుతో 'సరే' యని లోపలికి వెళ్లిపోయినది. యింకాకొద్దికాలు మాయమెతో సంభాషించుదామని కుతూహాలు మున్నదగాని ఆమె ఏమనుకొనునో అని భయపడి వూరుకున్నాను. అయినా కొద్దిగా ధైర్యముచేసుకుని 'మీ అమ్మగారున్నారా!' అని అడిగేను, 'యింట్లో పనిచేసుకుంటూన్నారు. పిలవనా!' అనేసరికి 'వద్దులెండు' అని ఎలాగో చెప్పేను. అప్పుడే ఆమె లోనికి వెళ్లటానికి ప్రయత్నించడము చూచి నేను తొందరగా 'మీచెల్లె లున్నదా?' అన్నా, రెండునిముషాలు అల్లావుండి [illegible] పోయి చూచివస్తానంటూ లోనికు వెళ్లిపోయింది. అప్పుడు నాపొరపాటు [illegible] ఒకటొకటి జ్ఞప్తికి వచ్చాయి. నన్ను [illegible] చి ఆమె ఏమనుకుంటుందో అని చాలా విచారించేను. ఏమైనా సరే, యింక అక్కడ వుండడము మంచిదికాదనిమెంచి వీథిగుమ్మముదాకా వచ్చాను. కాని నాకు పైకిపోటానికి కాళ్లు రాలేదు. ఆమెకను [illegible] ని వస్తానందికదా ఎందుకు వుండకూడదని మనస్సుకు సమాధానము చెప్పుకున్నాను. యింతలో ఆమెవచ్చి యింకా 'యింటికి రాలే' దన్నది. 'రేపుసాయంకాలము వస్తానని మీ నాన్నగారితో చెప్ప'మని అక్కడనుండి వెళ్లిపోయాను!

3

ఇంకా 5 గంటలు అయినా అవలేదు. అయినా ఆవేళకి టెన్నిసుకి పోటానికి మనస్సు సరిగాలేదు. [illegible] గా నాగదికే పోయాను. తలుపు లోపలగడియ వేసుకున్నాను. పరుపుమీద పడుక్కొని నేనుచూచినపిల్లనుగూర్చియే ఆలోచిస్తున్నాను. నాకు మరేమియు తోచలేదు. నేచేయుచున్నది న్యాయమా అన్యాయమా తెలుసుకోయడానికి వీలు చిక్కలేదు. 'ఆపిల్లకి, వివాహము అయివుండదేమో! ఇది ఒక భ్రమ. చెల్లెలికి వివాహప్రయత్నములు జరుగుచున్నటి? పెద్దదానికి వివాహము జరుగకపోవటు మసంభవముగా తట్టింది. ఇంతకుచెల్లెలుమాత్రము యింతసుందరముగా ఉండకూడదా యేమిటి! ఏమో! నేనుజూచిన మూర్తియే పెళ్లికూతురు కాగూడదాయేమి!

"నాన్నగా రింటివద్ద లేరండి"

కావని నిర్ధారణ ఏది? ఇది యువతి ప్రేమ లాగే వుంది. అయితే నేనుకున్నదే!

ఈ తలంపులోనే కలిగిన వచ్చింది. నాకు కలిగిన భావములు ప్రేమసంబంధమైనవనే కలిగిన వలపుగా నిశ్చయించేను. అందుచేత అది నిజమైనప్రేమ కాదనియు తగినంత చేయాలనియు స్ఫురించింది. "ఇంతకు ఆమె కూడా నన్ను ప్రేమించవలదా? ఆమెకునాపై వలపు కలుగవలదా? లేదా ఏమి?"

రాత్రి అప్పుడే 7 గంటలు అయింది. అందనే భోజనానికి పోయాను. రాత్రి నిద్దుర లేదు. ఈ తలంపులే. పొద్దున్న బడికిపోయానుగాని పాఠము లేమీ తలకెక్కలేదు. గంటసేపు ఎట్లాగో బడిలో కూర్చున్నాను. ఇక లాభము లేదని యింటికి వెళ్లిపోవచ్చాను సాయంకాలము 4 గం. దాకా ఎట్లాగో గడిపేను. అప్పుడు బయలుదేరుదామనుకున్నాను గాని వాళ్లెవ్వరు వుంటారో వుండరో అనిచెప్పి అప్పటికి మిన్నకుండి పోయాను. 6 గంటలకి వెళ్లడానికి నిశ్చయించాను.

౮

కమలని తీసుకువచ్చారు. నేనొక కుర్చీలో కూర్చున్నాను. ప్లీడరుగారును నా ప్రక్కనే యున్నారు. తల్లి కూడా ఎదురుగ గుమ్మముదగ్గిర ఒక కుర్చీలో కూర్చున్నది. ప్రక్కన కొద్దిగా కిటికీలో కమల నిల్చున్నది. కమల రాగానే నిశ్చేష్టుడై పోయాను. నిన్నజూచిన పిల్లయే అనుకున్నాను. కాదు. ఆమెకన్న ఒక యేడాది చిన్నదై యుండవచ్చు. నిన్న జూచిన పిల్లకి ముందుకు ఉలు మొగము మీద వచ్చే లాగు ప్రాకింగు ఆదము లేదేమో! అయినా యుక్తవయస్కు రాలము అంతగా కానరాదు. ఈమె కొద్దిగా నిదానముగా ఉందేమో అని పించింది. కమల నన్నంతతీక్ష్ణముగా చూడ లేదు. సిగ్గుచేతకాబోలు మొగము వంచుకుంది. నేను వచ్చేటప్పుడు ఎన్నో ప్రశ్నలు వేద్దామనుకున్నాను. కాని యిప్పుడు నాకు చాలా సిగ్గేసింది. నిన్న నేజూచినపిల్లనుగురించి అడుగుదామని నాలుగైదుసార్లు ప్రయత్నించేను. కాని బాగుండదేమోయని మళ్లా ఊరకుండే వాణ్ణి. బడికిపోయి ఏదయో కారణము చేత రాలేదో, లేక యేసినిమాకు వెళ్లినదో యని యెంచేను. చూచుకోడమైనది. కమల లోపలికి వెళ్లిపోయింది. తరువాత అరగంట సేపు దాక ఏమేమొ మాట్లాడుకున్నాము.

నేనూ యింటికి బయలుదేరాను. ఇల్లు చూడ్డానికి లోపలికి రమ్మన్నారు. నేజూడబోయినపిల్ల తాంగి ఆలో నెక్కడైన ఉన్నదేమో అన్న యనుమాన మింకను నాలో వదలలేదు. 'సరే' అన్నా. ఆయిల్లంతా చూచాను. ఎట్టకేలకు బయలుదేరి బయటకు వచ్చేస్తున్నా. గుమ్మముదగ్గిర కమల కనబడ్డాది. అక్కడ యింకెవ్వరూ లేరు. ధైర్యము చేసుకుని "మీఅక్కయ్య ఏదీ" అన్నా. నన్ను చూడకుండానే ఒకనవ్వు నవ్వింది. నేను మాత్రము చూచాను. నాకు చాలాకష్టమని పించింది. ఇంక కమలమీద ఏమాత్రము మనస్సు పోలేదు. అయినా నాప్రశ్నకు జవాబుకోసము వేచియున్నాను.

'శ్యామల సినిమాకువెళ్లినది' అనుచూ ఒంటరిగా దొరకునా. దొరకదో? ఒకవేళ ఒంటరిగా ఉన్నను పలికించుట భాగ్యము ... దానికన్న ...

"మీ అక్కయ్య ఏదీ!" అన్నా.

ఎక్కువే తెలిసింది. ఇప్పుడు కమలని చాలా మెచ్చుకున్నాను. 'శ్యామలా!' ఆహా, ఆపేరు నుచ్ఛరించుట ఎంత ఆనందముగా ఉన్నది. శ్యామలకొరకై సినిమాకు నేనుకూడా బయలుదేరాను.

౯

అప్పుడే వారమురోజులు గడచినాయి. మళ్లీ వాళ్లింటికి వెళ్లడానికి సందర్భము కుదురలేదు. పనిలేకుండా పదేపదే వారింటికి వెళ్లటము బాగుండదనుకున్నా. కాని నామనోవేదనకు అంతములేకుండా అయిపోయింది. ఇంతకు కమలపై నాకు యిష్టము లేదు కదా, శ్యామలనే అడిగేద్దామనుకున్నా. కాదేమో? సరే, ఏదో ధైర్యము చేసి పలకరిద్దామనుకుంటే నాప్రేమ నాదరించునను నమ్మక మెక్కడ! అయినను మొండిధైర్యముతో సాయంకాలము వాళ్లింటివైపు వెళ్లాను. అప్పుడే, ఎవరో సావిడిలోనుంచి ఆఫీసుగదిలోనికి వెళ్లారు. శ్యామలే అనుకున్నాను. దైవము నాయందు వుందేమో! అదృష్టవశాత్తు ఏ శ్యామలయొక్క దర్శనమైన లభించదేమో యని సందియపడిన యీ శ్యామలామూర్తితో సంభాషణకు కూడ సమయము కూడునేమో! సరియేయని చటాలున లోపలకు వెళ్లి గదిలోనికి చూచాను. శ్యామలే! ఒళ్లు పులకరించినది. అప్పుడే లజ్జ

...యములు నన్నావేశించినవి. నోటిమాట రాలేదు. నన్నుజూచి ఆమెలోపలికివెళ్లిపోయినదేమో అనుకున్నా? కాని నేను గుమ్మమునకు అడ్డముగా నిల్చున్నాను. నేను యింతలోనే ఒక అడుగు ముందుకు వేసి ఆ కోమలి హస్తమును గ్రహించాను. అప్పుడు నా మొండిధైర్యమే. మోహ మెంత చేయును. నా కప్పుడు యుక్తాయుక్త వివేకముండని ఎవరంటారు? కాని, అంతలో మరొక్క సంగతికూడాను. ఏమూర్తి కొరకై యిన్నాళ్లు నిద్రాహారములు లేక నిరీక్షించి యుంటినో యాసుందరవిగ్రహము నా యెదుటబడ్డప్పుడు,—నాయెదుటనిల్చుండేకాదు— నన్నుజూచి నాపై తననిర్మలదృష్టి ప్రసరింపచేసి నన్నానందములో ముంచివైచి, ఒకచిరునవ్వు నవ్వేసరికి—నే జేసినపని తప్పు అని ఎవరైనా అంటారా అనిపించింది. అయినా నాకు మాత్రము భయమువదలలేదు. ఇంకా ఏమని నిందించునోయని అట్లా నిల్చునే ఉండిపోయాను. 'నాభాగ్యలక్ష్మివి కావాలె' అన్నాను.

తన చేయివిడిపించుకొని కొద్దిదూరముగాపోయి నిల్చుంది. 'పరస్త్రీనిట్లు ముట్టుకొన వచ్చునా? మా నాన్నగారితో చెప్తా'నని మందలించినది. కాని తీవ్రభావములేదు. ఒళ్లుజల్లుమని కంపించింది. శరీరమెల్లయు చిరుచెమటలు పోసినవి. నేను చేసినతప్పు నాకే తెలిసినది. ఆమె పరస్త్రీయా? అయ్యో! ఎంతఘోరపాపము చేసితిని. అచ్చటబల్లపైకివంగి 'శ్యామలా! నేను తప్పు చేసితిని. నాతప్పు క్షమింపవా' అని అతిదీనముగా అడిగాను. ఈమాటలు ఆమె హృదయమును కలచివేసినవి. మొగమున ఒక్కమారుగా కళ పోయినది. తానేమో మహాఘోరము చేసినదానివలె కదలినది. కంటినుండి రెండు నీళ్లచుక్కలుకూడా పడినట్లు గ్రహించినాను. తనపైటకొంగుతో మొగమునందు దుకొన్నది. ఏదియో చెప్పబోయినది. నన్ను నేను దూషించుకున్నాను. నాకింకఅక్కడనుండటానికి ధైర్యము లేకపోయింది. తటాలున తిరిగి వెళ్లిపోయి వచ్చుటకు బయలుదేరాను. అప్పుడే ప్లీడరుగారు లోనకు వచ్చి తిన్నగా యింటిలోనికి వెళ్లిపోయారు. నేనుమాత్రము ఒకప్రక్కగా ఒదిగి ఆయన వెళ్లిపోగానే నా గదికి వచ్చివేశాను అహా, నా కింక సుఖమే లేదనుకున్నాను. ఈజన్మములో శ్యామలను జూచుభాగ్యము కలుగదనినిశ్చయించుకున్నాను. అంతలో మేఘములు ఆకాశము నావరించుకొన్నవి. రాత్రియెల్లయు హోరుమని వాన కురియుచుండెను. ఆలోచనాసముద్రతరంగములలో బడి నేను కొట్టుకొనుచుంటిని.

౬

వాన తగ్గినది. ఆ మేఘమండలములో నుండి యొకగొప్పతేజస్సు వెలువడినది. సూర్యభగవానుడే! లోకైకరక్షకుడే! ఏమీ? మహాఘోర రాక్షసులవలె నాకాశమంతయు నావరించిన మేఘముల మధ్య తేజస్సు ఎట్లు దాగినది? నా యీ దుఃఖములుగూడ అంతఆనందదాయకముగా అంతమగునేమో! యిదియొక వెర్రి ఆశ. అయినను ఆశకు అంతము లేదుకదా? ఆశయే నాకా మహాకష్టములో తావునిచ్చినది. నాయాందోళన కింకను మేరలేదు. యింతలోనే తలుపు

ఎవరో తట్టినట్టయినది. ప్లీడరుగారే. కన్నులుచీకట్లుక్రమ్మివేయుచున్నవి; మేనినిండ చెమటలు క్రమ్మినవి; గుండె దడదడ కొట్టుకొనసాగినది. తండ్రితో చెప్పివేసినది. చెప్పక యుండునేమో! కాని పాప మామె చేయునదేమి? తండ్రిగారు ఆసమయమునకే రావలెనా? తనకూతురితో పరపురుషు డొకడుండుట ఆయన గ్రహించియేయుండును.

ఆయన లోనికివచ్చి కూర్చుండెను. యింకా నేనట్లాగే గుమ్మముదగ్గర నిలువబడియున్నాను. ఎచ్చటికైనా పారిపోదామా అనిపించింది. యింతలో 'వచ్చేనెలలో వివాహము కావాలె. మీకు ఇష్టములేనియెడల వేరే చూచుకోవాలి. నేను ఆసంగతి మాట్లాడ్డానికే వచ్చాను!' అనిమెల్లగా అనడముతోటే నాకు చాలా ఆశ్చర్యము వేసింది. నాభయమునకు నేనే నవ్వుకున్నాను. 'ఆహా, శ్యామలా!' అని ఆసుగుణమణిని తలపోసి ఆయనదగ్గరగా వెళ్లి కూర్చున్నాను, 'మాతల్లిగారి ఇష్టము. నేను వుత్తరమువ్రాసి మూడునాలుగు రోజులలో చెప్తా' నన్నా, అట్లా అనడానికికూడా రెండు కారణాలున్నాయి. నిజముగా మాతల్లిగారి అనుజ్ఞ అవశ్యము కావలసినదే. అయినా కమలని పెళ్లాడినట్లైతే శ్యామలని చూస్తూండడము సంభవిస్తుందేమో! అది యిద్దరము కూడా భరించగలమా అనుసందేహముఒకటి. ఏమయిన ప్రస్తుతము నిశ్చయముగా ఏమీ చెప్పక తప్పించుకోటానికే యిట్లా చెప్పాను. యింకా చాలాసేపు ఏమేమో మాట్లాడేము. ప్లీడరుగారు వెళ్లిపోయిరి.

౭

వివాహము నిశ్చయమైనది. ఇంక వ్యవధి యెంతోలేదు. మావాళ్లంతా వచ్చారు. మా అమ్మకు మాత్రము అపరిమితానందముగా వుంది. కాని నాకు సంతోషము లేదుకదా. దినము సమీపించుచున్నకొలదీ ఆందోళన హెచ్చగుచున్నది. ఆనాడు శ్యామలతో నాకు కలిగిన సమావేశమే నాదృష్టికి గోచరమగుచున్నది. మళ్లీ శ్యామలను చూడటమెట్లా? మరి నేను భరింపశక్యముకాదు. సరే. యీసమయములో ఎవరికి కనబడకుండా ఎక్కడికైనా పారిపోదామనిపించింది. అయినా తల్లిగారికి విచారము కల్పించటము నా కెంతమాత్రము యిష్టముకాదు. మావూళ్లో వున్నప్పుడు ఆరుగంటలు దాటి చీకటి పడ్డతరువాత షికారునుంచి యింటికి రాకపోతే నాకోసము ఎంతో ఆతురతతో ఎదురుచూస్తూ నన్నెంతో ఆదరిస్తూన్నతల్లికి కష్టము కల్పించడమంటే నాకు ప్రాణముపోయినట్లు వుంటుంది. అట్లాంటిది యిప్పుడు ఎట్లా విడిచివెళ్లిపోటము. పోనీ, ఒక వుత్తరమువ్రాసి అందులో రెండుమూడు నెలలలో నిన్ను నేను కలుసుకుని యిప్పటినాచేష్టలకు తగినసమాధాన మిస్తానని వ్రాద్దామనుకున్నా. ఇది నా కంతసంభవముగా తోచలేదు. యింతకు పోనీ శ్యామలనే దర్శించి నన్ను క్షమించేదాక విడువక క్షమార్పణ కోరుకుని రాకూడదా! ఎట్లాగా నాకు కమలతో సౌఖ్యము కలుగదని నిశ్చయించుకున్నాను. నాకు తగిన ప్రేమ ఆమెపై కుదురలేదనే! అయినా కోడలిని అత్తగారికప్పజెప్పి యే యింగ్లాండుపోయి కొన్నాళ్లుగడిపేసివద్దామని వుంది. మొత్తముమీద మళ్లీ మొండిధైర్యము చేసుకుని మా అత్తారింటికి బయలుదేరాను.

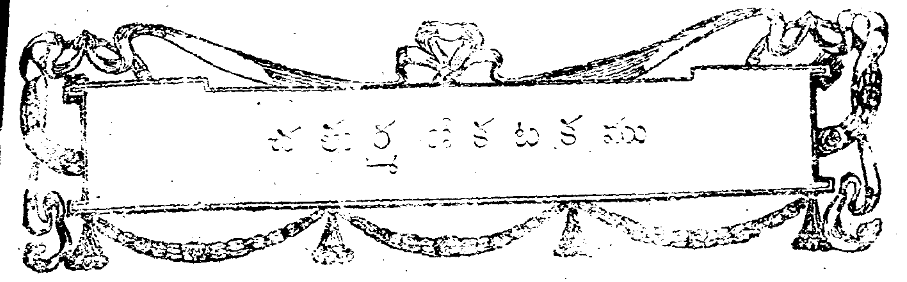
[illegible] మూవేశమునా [illegible] శ్యామల [illegible] లో కమ [illegible] చేసి [illegible] వెన్నెలాంచి తెచ్చి [illegible] న్నది. [illegible] నే లోపకు [illegible] ప్రయత్నించి 'శ్యామలా! [illegible] మాట్లు,' అన్నా [illegible] నిలువబడి పోయింది. నాకు [illegible] వరులు కదలలేదు. ఒకఉత్తరము [illegible] అందులో [illegible] వ్రాసేనో నాకే [illegible]. శ్యామలను నా వెనుకట్టి చర్య [illegible] వ్రాసివుంటా. చాలాసేపు అట్లా [illegible] నిలువబడిపోయింది. చటుక్కున [illegible] ఆవుత్తరము నాపైపార వేసింది. '[illegible] కనుకున్నా. శ్యామలకు వ్రాసిన వుత్తరము నాకు [illegible]?' అన్నది. అప్పుడు మళ్లీ తమోణము చూచేసరికి ఆమె కమలలాగే కనబడ్డది. ఆ [illegible] శ్యామలకని [illegible] చదువవచ్చునా? [illegible] నాడుపురుతవాన్ని [illegible] 'కాని, మీ అక్కగారు ఏకి?' అన్నా [illegible] నవ్వినవ్వింది. మళ్లీ 'అక్కగారు ఏకి' అంది.

'మీ శ్యామల.'

'నాకు అ[illegible]? నా కెవ్వరు లేరు.' అంటూ ముగము [illegible] 'నేనే శ్యామలా, నేనే కమలా; [illegible] డెవ్వరు కావాలా' అంది. నామనస్సులో మహానందము కలిగింది. ముందుకు అడుగువేసి ఒక మారు కమలాశ్యామలామూర్తిని కౌగిలించుకుని ఒక్కముద్దు పెట్టుకునేసరికి ఆమూర్తిలో నేనుకూడా లీనమైనట్టు నాకనిపించింది.

'[illegible] నా కనుకున్నా. శ్యామలకు వ్రాసిన వుత్తరము నా కెందుకు?' అన్నది.

చతుర్య [illegible] కటకము

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

శ్రీ [illegible] సూర్యరావు గారు

రాజు నేర్పరిచే జనుల్ రంజిలుదురు, [illegible] బాలను రంజిలుం [illegible]
వానచినుకుల రంజిలు వసుధయెల్ల, జావులనుగాంచి రంజిల్లు జముడు మదిని.

చ. చదివినయేని కావ్య [illegible] సన్నగిలుక్; సనగిల్ల స్వచ్ఛమై
విదితమగుం బ్రపంచగుణవృత్తులు; దాన నెఱుంగవచ్చు [illegible]
య్యది పరతత్త్వమార్గమని; యయ్యది యబ్బిన గీర్తిమంతుడై
వదలక యానఘంబునకె వ్రజ్ఞను గాంచును దివ్యలోకముక్.

ఉ. పల్లములోన నీరు నిలువంబడు, నిండిను దేహమందు దా
జల్లగవచ్చి పాపములు సర్దుకొనుక్, హితు లెంత చెప్పినన్
వల్లకు రానివానిఁ దనవానిఁగఁ జేయును గాము, మానవల్
వెల్లుగవచ్చినప్డు ధృతి పెంపగు విన్యకు లాభ మేతఱిక్.

గీ. కలిమికంటెను వేఱొక బలిమి, చదువు, కంటె నుపకారకంబుగాఁగల సువస్తు,
పెద్దదని మించుకష్టంబు, నెల్లవారి-నేడుటకు మించు [illegible] చతు వెదుకఁ గలదె.

చ. పొగయను విత్తనంబునను బుట్టును నింగులు వ్రాకు మంట; లే
నగవను విత్తనంబునఁ గనంబడు నుల్లములోని యోజనల్;
పగయను విత్తునందుఁ బ్రభవంబగు దుష్కృతు లెన్ని [illegible]నియుం;
దగనిపను ల్పొనర్చుటన తారసిలుక్ బహు కష్టసంఘముల్

ఉ. నిండకు జంకులేనసతి నీ కొక [illegible]ము వంటిదొ; దయా
నందగుణంబు లున్నను జనంబున కాతఁడు పండువంటి వాఁ;
డుందురు పుండు చేయుతృణమైనాయన నజ్ఞులు; భూతలంబునక్
గందగు జాలిలేని నరుకాయము గండశిలాసమంబుగాక్.

ఉ. లే దిల విప్రజన్మమును లేశముఁబోలిన జన్మ; మెంతె ప్రే
మాదరణంబు లుంచినను నాదురె మాతకుఁ దుల్యు; లెన్నఁగా
రాదు ధనంబు మించు శుచిత్వము; దేహికి బాల్యకాలముం
గాదని మోదమిచ్చు నొక కాలము లేదుగదా జగంబునక్.

దేవయ్య జీవితము

[illegible] వేంకటకృష్ణ గారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి.

ఏ పట్టణమునందు దేవయ్య కాపుర మేర్పరచు కొన్నెనో, యాస్థితిగతు లప్పు డెట్లుండెనో, మనకు చిరకాలముగాఁ దెలియదు. అతఁడు నగర వాస్తవ్యులలో మిక్కిలి ప్రఖ్యాఁడని యందఱు నొప్పు కొనుచున్నారు. పూర్వ మతఁసంసారము మిగుల దీనస్థితియం దుండెను. దీనికి నిదర్శనముగఁ గొన్ని సంగతు లిప్పటికి నీపురవాసులు చెప్పుకొనుచున్నారు. దేవయ్య కూలినాలి చేసి, పొట్టపోసికొనుచుండెడివాఁడు. వేఁడి నీళ్లకు జన్నీళ్లు తోడగుటట్లు, భార్య నీలమ్మ ఏరుపిడక లమ్మఁబోయి గడించినసొమ్ము మగని కిచ్చుచుండెను. దేవయ్య మేనత్త "మఱేలుమంగమ్మ" యని కోఁడలి మతము. పెద్ద సంబ్రమిరక చట్టులోనుండు మంగమ్మ ముఖము తమ కింకను జూచినట్లే యుండునని మొన్నటి వఱకు పెద్ద లనుచుండిరఁట. కాని, గిట్టనివా రీసంగతి నిటీవల వెలయించి యుండవలయును. దేవయ్య యింట నిప్పటికిని గలయటికి పోయిన తాళ్ళు, మూలమట్టములను బట్టి, వీనిపూర్వులసంగతులు కొంత తేటపడఁగలవు.

* * * * *

మొట్టమొదట కుటుంబపోషణము జరుగుట వారి కెంతో కష్టముగ నుండెను. దినవెచ్చములకై తనకు బాకీ పడినయర్ధరూపాయి నీయమని కోమటికామయ్య యొక నాఁడు తనదుకాణమునొద్ద నీలమ్మను నిలువఁబెట్టెను. సిగ్గుచేతను దైన్యముచేతను తలవంచుకొనియున్న యామె నవతిని వర్తకుఁడు తూలనాడి "సమాధానము చెప్పక వెళ్లిపోవుచున్నావేమి?" యని యామె చీరచెఱఁగుఁబట్టి లాగెను. అంత, "ఇహిహీ!" యని యచటఁ గూడిన కొందఱు నవ్విరి. "ఔను, న్యాయమే; తినినసొమ్మీయవద్దా?" యని కొందఱు తగవు చెప్పిరి. ఇది యుక్తముగాదని కొందఱు తలంచియు, తటస్థముగ నుండిరి. నీలమ్మ కన్నులనుండి బొటబొట నీరుకాఱుచుండెను. ఆ దారిని పట్టణాల్పముఁ బోవుచున్న కరణము బుచ్చిరాజు కంట నిది పడెను. స్త్రీచీర చెఱఁగుబట్టుకొనియున్న కోమ [illegible] తోడనే కరణము [illegible] పిడుగు వలెఁ బడెను. బుచ్చిరాజు మిక్కిలి కోపించి, ఆతఁడు వర్త కునిచెంపలఁ గొట్టి, "దౌర్భాగ్యుఁడా! సొమ్ముమాయ కొని నీయిల్లు పూడిపోవుచున్నదే! సొమ్ము [illegible] చేతితో [illegible]తిదేహము నంటితివా? [illegible] తెమ్ము! బ్రతుకుము!" అని మందలించి, యాతఁడీయిన చుట్ట నిప్పు ముట్టించుకొని, తనదారిని తాను వెడలిపోయెను.

ఇంకొకపనికూడ దేవయ్యభార్యకు బుచ్చిరాజే శరణమయ్యెను. దేవయ్య పొదుపరి, సత్సహవాసము చేయువాఁడు. ఐనను, చేత డబ్బు చేరుచున్నకొలఁదిని వానికి గర్వ మధికముగుచుండెను. దుస్సహవాసములఁ జేరి యతఁడు త్రాగుబోతయ్యెను. తాను సంపాదించినసొమ్మెప్పటి కప్పుడు మగనిచేతఁ బెట్టుటచేత, నీలమ్మ యసహాయురాలాయెను. సాయంకాలము తప్పత్రాగి యింటఁ జేరుచుండు దేవయ్య, ఇంకను ద్రవ్యమిమ్మని భార్యను బీడించుచుండెను. తగవు చెప్పుటకును, వేడుక చూచుటకును, చుట్టుపట్టులవారు గూడుచుండురు. త్రాగుడుచేత సగము మతిచెడిన దేవయ్య, నీలమ్మను సిగపట్టి యీడ్చి కొట్టి, తనపౌరుషమును నలుగురికిని జూపుచుండును. "వానిభార్యను వాఁడు శిక్షించుకొనుచున్నాఁడు. మన కెందు" కని, చూచువా రూరకుందురు. ఇది నిత్య కర్మగాఁ జేసికొనిన దేవయ్య యొకనాఁడు భార్యను ఎక్కుడుగా గాసిపెట్టెను. ఆగర్భవతి పొట్టమీఁదఁ గట్టిగ నాతఁడు తన్నఁగా, పాప మామె స్మృతితప్పి పడి పోయెను. కొంతసేపటికిఁ దెప్పిఱిలిన సతి నప్రైడైన నాతఁడు [illegible]. "వగలాడీ! ఇంక దెబ్బలు తప్పు నని యిట్లు నటించుచున్నావా? చూడు నీపూర్వవఱ్ఱిం చెద!" నని యామూర్ఖుఁడు కత్తినో కటారినో తెచ్చుట

[illegible] కప్పిపోయెను. తన్నుఁ గాచువారు లేరని నీలమ్మ యంత నొకయుపాయము చేసెను. పతి యిలు వెడలగానే, పిల్లఁగ దలుపులు [illegible] గొళ్లెము పెట్టెను. [illegible] దొడ్లో నీలమ్మ [illegible] పాట [illegible]. ఈలోపల, [illegible]డిన దేవయ్య తనసతి [illegible] తిట్టి, తలుపు [illegible] కొట్టుచుండెను.

ఇంతలో కరణము బుచ్చిరాజు వచ్చెను. కన్నీటఁ [illegible]చున్న నీలమ్మవలన సంగతిని గ్రహించి, బుచ్చి రాజు, అనుచరుఁ జేరినమూకను పంపివైచి, వాకిట చింత చెట్టునుండి మ్వాయొకటి విఱిచి, తలుపు తీసెను. ప్రాంత మొద్దుకత్తితో వాకిని [illegible] దేవయ్య యంత ముందడుగు వెట్టఁగనే, వానిచేతినుండి కత్తి పెఱికి వైచి, కరణము వానిని జుట్టుపట్టుకొని మోదెను. బెత్తె పుదెబ్బలచే దేవయ్యకును, కాయశుద్ధి కాఁగా, మైకపు దయ్యమాతని విడిచి పలాయనమయ్యెను! తన్నీసాకి సన్నించి విడిచినచో, మందెపుడును కల్లు[illegible]కను, కులకాంతమీఁదకిఁ, కరములు రానీయనని దేవయ్య నీనత్వముతోఁ గరణమును వేఁడుకొనెను. అప్ప టినుండియు నీలమ్మ కష్టములకు విముక్తి గలిగెను. ఆమె కుటుంబమునకు శాంతి సమకూరెను.

* * * * *

దురభ్యాసములనుండి తేర్చుటకు బుచ్చిరాజు కొంతసహాయపడినను, దేవయ్యకు నిజముగ మేలుచేసి నది నారాయణవర్మగారు. దేవయ్య తెలివితేటలు నారాయణవర్మ గ్రహించి, యెట్లైన వానిని బాగుచే యవలెనని వాని కక్షరములు నేర్పెను. పాపము, సాయం కాలమువఱకుఁ బనిచేసి దేవయ్య యింటికి వచ్చుసరికి వానికి కాలుసేతులు [illegible]పోవును; పిచ్చియెత్తిన ట్టులుండును. పూర్వపుపాపపాశములె వానినిట్లు బంధిం చుచున్నవని గ్రహించి, దేవయ్య దృష్టిని చదువునకును, సత్సాంగత్యమునకును వర్మ మరలింపఁబూనెను. క్రమ క్రమముగ దేవయ్య పనులలో మార్పుగలిగెను. పుస్తక ములమీఁదికిని, సత్కాలక్షేపములకును దేవయ్య మన సిప్పుడు పరువెత్తుచుండెను.

నారాయణవర్మ [illegible] దేవయ్య యిప్పుడు [illegible] తోచుచున్నది. ఇప్పు డెందు [illegible] తెలుసుకొనుచుండెను. [illegible] దేవయ్యకు [illegible]చుండురు. వర్మగారిసహాయమున దేవయ్య [illegible] నిచ్చెను. [illegible] వాఁడుగాఁ డైన దేవయ్య యిపుడు [illegible], సొంతవ్యాపా రమునకు దిగెను. ఏవృత్తినున్నను, దేవయ్య వివేకవంతుఁ డని [illegible]. అతనియింట సిరి వెల్లివిరిసెను.

* * * * *

నారాయణవర్మ ప్రజాహితార్థమై స్థాపించిన "విశ్వసోదర సమాజము"న నిప్పుడు సభ్యులనేకులుండిరి. నిఱుపేదలకును, నిమ్నజాతిజులకును ఈసమాజము రక్షణము. ఎల్లరకును వీరుచితముగ విద్యగఱపుదురు; చేతి పనులు నేర్పుదురు. సొంతవ్యాపారములు జరుపుకొనుచు దేవయ్య యిపుడు మిక్కుటముగ ధనార్జనము చేయు చున్నను నారాయణవర్మ నడపు నీసంస్థమాట మఱచిపోక, దానికి ధనసాహాయ్యము చేయుటయేకాక, అచట శిష్యు లకు తాను అప్పుడప్పుడు విద్యగఱపుచుండును. పర హితైకచింతనము ఒకరినుండియొకరికి మెల్లగనల్లుకొనెను. పట్టణమందలి విద్యాధికులు నుద్యోగస్థులును "విశ్వసోదర సమాజా"భివృద్ధినిమిత్తము పాటుపడసాగిరి. చెప్పవలసినది గాని [illegible] పురవాసుల కలవడినది.

ఇట్లు సంవత్సరములు గడచెను. ఇపుడీ నగరవాస్తవ్యులలోఁ బరోపకార కార్యములకుఁ జేయూగించిన వారిలో దేవయ్య ముఖ్యుఁడు. ఏ[illegible]నను, దేవయ్యను గొనియాడుచుండువారే. పురపాలకాధ్యక్షపదవినంది యతఁ డెంతో శ్లాఘనీయముగఁ బనులు జరపుకొనుచున్నాఁడు. "రావుబహద్దరు" బిరుదీతనికి లభించుటచే జరిగిన యుత్సవమునకు జను లాబాలగోపాలము పురమందిరమునకు విచ్చేసి దేవయ్యనభినందించిరి. అన్నియెడలను దేవయ్యకీర్తి యల్లుకొనెను.

దేవయ్య కివి మిక్కిలి యుచ్చదినము లనుటకాయన యింటిసంగతులె నిదర్శనము. కలువ, తామరపూవు లున్న కొలనువలె దేవయ్యయిల్లు కలకల నవ్వుచుండెను.

పుత్త్రులు, పుత్త్రికలును. జనని జనులందరి [illegible] నకు రెలసై యలరారు [illegible]. ఆయన [illegible] [illegible] నికి సర్వ్వ [illegible] గారాము [illegible] పడగలరు. [illegible] జాలు [illegible] ము, [illegible] నీజనకుల భక్తి [illegible] కారణము [illegible] నిర్వ్వాహముబోయెడిది. నిత్యము నిరతము లక్ష్మీస్వా స్మై వర్తిలునని జనులు [illegible] యుండిరి.

* * * * *

కలనము [illegible] చలనమే లేనియెడల మనభూలోకము చిరకాల [illegible] ంపనే స్వర్గమో నరకమో యైయుండెడిది. పరిస్థితులు తెలియరాకయో మార్పు లొందవు మండును. ఐశ్వర్యములందెకాక సాంఘికము మునందు జనుల [illegible] ములందును, [illegible] ములందును, మార్పు [illegible] లసినదే. చలనమా, నీవెం తటి స్వైరప్రవర్తనుడవు! విశ్వసృష్టి పరిపాలనములందు నీ వపరబ్రహ్మవే గాన [illegible] మన్నావు!

* * * * *

రావు బహద్దరు దేవయ్య యిప్పుడు దివాను బహద్దరయ్యెను. తామొసంగగల గౌరవపదవులన్నియు నొక్క సారిగ వానిమీదఁ గురిపించినను, దేవయ్య గుణసంపత్తునకుఁ దగిన సమ్మానము కానేరదని పట్టమిచ్చుసందర్భమున కలెక్టరు వ్రాసెను. ఇది నిజమే కావచ్చును. కాని, యీసందర్భమునఁ బ్రజలు పరిపాలకుల కెంతటి యామోదము నగపఱుచుచున్నారో ప్రభుత్వమువా రారయకుండుట శోచనీయము! ఈనాటి సభ కింతలమ్ముగ [illegible] మంది వచ్చుటకేమి కారణము? దేవయ్యగారి కీర్తిని జూచి జనులు కంటగించుచున్నారు!

* * * *

దేవయ్యకీర్తి యిప్పటికేనుండుట దొరతనమువారి దృష్టిపథమున నేకాని, ప్రజల దృష్టిపథమునఁగాదు. ఈవల చెన్నపురినుండి యిచటికి విచ్చేసి దేవయ్యయింట విందు లారగించి యేగిన మహనీయుల మంత్రోపదేశమైననాట నుండియు, ఆయన మనస్సు మారిపోయినదని జనులనుకొనుచున్నారు. అప్పటినుండియు దేవయ్య తనపూర్వపు స్నేహితుల సహవాసము మానుకొనెను. విశ్వసోదర సమా[illegible]

[illegible] తినదమ్ము కనని కిప్రను మనసొప్పకేము. [illegible] , [illegible] మ్ములకు మాచి [illegible] బ్రాహ్మణులకే కాననమ్ము [illegible] [illegible] మొదట మాటాడ [illegible] న్నను, [illegible] దేవయ్య సంభాషించెను. [illegible] :—

దేవయ్య: [illegible] నాకింకేమంవరి సాంఘి [illegible] బ్రాహ్మణాల ఆధిపత్య మేమి కారణము!"

వర్త: "ఇది సరికాదు. పనను, ఆ బాధలు తొల గించు సహాయ మేమైనఁ జెప్పఁగలవా?"

దేవయ్య: "మక్కువగా [illegible] మే; యింకేమున్నది! బ్రాహ్మణేతరు తలలను క్రిందికిఁదిమిపట్టి, యింతకాలమును వారి కష్టమును గొని మదించిన బాపనోళ్లు మట్టిగొట్టవలెనవి! కైలాసప్రదేశమును [illegible] దవలసినదే!"

వర్త: "నీవు చెప్పునది న్యాయముగనున్నది. [illegible] న[illegible] సంగతియేల? మనపట్టి [illegible] నక్క [illegible] లేవుకదా! ఒకతల్లిబిడ్డలంతా నందఱు [illegible] కమత్య [illegible] మనసమాజమునఁ బనిచేయుచుండఁగ నీవుదేని [illegible] లేనిపట్ల [illegible] సేల?"

దేవయ్య: "ఈశాంతి పద్ధతిఁబూనినచో మన బ్రా హ్మణేతరు లింతహీనస్థితికి వచ్చినారు! బాపనోళ్లకు వన్నెపులులు! బ్రాహ్మణేతర జాతులు బాగుపడవలె నంటే లాం [illegible] తప్ప గతిలేదు. ఏసమాజమునకైనా పేరుపెట్టి మకి—[illegible] మన బ్రాహ్మణేతరులే పనిచేయింది వచ్చే పేరు ప్రతిష్ఠలు తాము కాజేయుచున్నారు!"

వర్త: "దీనికి నీవు చేసే పరిహారమేమి?"

దేవయ్య: "వినాదు మాత్రమేగా! బాపనోళ్లకు విరుద్ధమైన పనిలోకి బ్రాహ్మణేతరులు దిగితే, అంత తేలుతుంది! వాళ్లకు కల్లుపట్టి పడుతుంది! ఈపోరాటము నకు నేను [illegible] గట్టుకొన్నాను!"

వర్త: "అయ్యో, దేవయ్య! లేనిపైరములు కల్పించుచున్నావే! ఇదేమీ బాగాలేదు—బ్రాహ్మణే తరులు నీచస్థితినుండుట వాస్తవమేకాని, [illegible]

[illegible] తివిరోధీకేసి, వాళ్లమీద ద్వేషమెత్తిన లాభ [illegible]! [illegible] నాతిస్నేహమవునా?

[illegible] మాదిరి [illegible] చేయుచుంటిరి. [illegible] చేయునవారిని [illegible] తివిరోధికి [illegible] కొందువుసుమీ!".

* * * * *

అనుటనాఁడే దేవయ్య వర్త కొక లేఖ వ్రాసెను. ప్రారంభమునుండియు వర్తయుఁ దానును విశ్వసోదరసమాజమున [illegible] పనిచేసితి కాని ఏతత్సమాజ పరిపాలన [illegible] బ్రాహ్మణేతరకు [illegible] చేయుటకు [illegible] యుండెను.

సర్వజన శ్రేయోదాయకమును, సర్వజనాదరణీయమును తమ సమాజము సేదోయొకకక్షలోని వారి చేతఁ బనిచేయుటకు, సర్వ్వగాని, తక్కినసభ్యులుగాని యొప్పుకొనకుండిరి. కావున పిమ్మట పురమునఁగూడిన [illegible], "సర్వసోదరసమాజము"ను దేవయ్య స్థాపించుసమయమున, "బ్రాహ్మణులు ఇతరులను పెట్టిన [illegible] కష్టములను తొలగించుటకును, తక్కినజాతుల న్యాయముఁజెసి విప్రులొకరె యిపు డనుభవించు హక్కులను వారినుండి [illegible] కొనుటకును, ఈసమాజముత్పన్నమైనది!" అను దేవయ్య పలుకులు, సభాస్తారులను నిశ్చేష్టులఁ [illegible] సెను. అపు డెవరికిఁదోఁచిన మాటలు వారాడిరి. "[illegible]! తొందరపడితిరి, ఈసరవెల్లియైనదే!" అని కార్తికపు దౌర్బల్యముచేత వాకుమఁ బ[illegible], కరణము [illegible] నిష్క్రమించెను. ఉపన్యాసమును తలవంచుకొనియే విని, [illegible] తో వర్తయింటికేగెను. గంభీర [illegible], సభనుండి యందఱు లేచిపోఁగా, నలుగురు మాత్రము మిగిలిరి [illegible] నూతన సమాజ సభ్యులైరి. [illegible] కార్యదర్శిఁ కాఁగా; సభ్యులందఱి యనుమతిమీఁద దేవయ్యగారు రక్షకులైరి.

* * * * *

నాఁటినుండియు దేవయ్యగారి గృహమును, పుర [illegible] మునుఁబను, అశాంతినిలయము లయ్యెను. [illegible] వినికిగనుండిన దేవయ్య కీర్తికావ్యమును [illegible] తెలుసుకొననని యందఱు అనుకొనిరి. కాని,

[illegible] వారిన్ని గౌరవపదవులు, సంస్థలవారు [illegible] మన్ననలును. [illegible] జాలిగొన్నను. తానన్నింటను సంపాదించిన ప్రఖ్యాతి [illegible] దేవయ్య యాశయము. "ప్రజ్ఞకొలఁదిగాని [illegible] కొనుట పరికించుదురే?" [illegible] దేవయ్యకు [illegible], "మానవుఁడు! నేను [illegible] చెదువునుసుమీ!" యనియెంచుఁ [illegible] కెను. పూర్వ్వులు [illegible] బ్రాహ్మణేతర జాతిలోనిదని దేవయ్య యంతఁ బ్రమ [illegible] ంచి, [illegible] "నాయుఁడు" బిరుదమును స్వీకరించెను. అంతే, పట్టణపుఁ జేయవలెఁ దీసిపోని ప్రముఖులు కొందఱు [illegible] తెయుగనలి, వీరివంశానుగుణించి విచారముఁజేసి, యతఁడు హీనవంశజుఁడని నిర్ణయించి, [illegible] మహాసభను జెల్పుచ్చునిలో కమునకుఁ దీనిని నట్టి మార్పిడిల్లఁగలదని విశ్వసించి, [illegible] క్రిరూపమున విపట్టణమండలిలను వ్యాపింపఁజేసిరి! ఈమహానుభావులలో మిక్కిలి యుత్సాహముతోఁ బని చేసినవారి [illegible] చతుర్థవర్ణపు సోదరులే! దేవయ్య [illegible] లక్షించినను, వారికిసంతోషమేకాని, దమనాలనజాతిలోమాత్రమే పుట్టియున్నతివారికి మన్ననగుఁ గానిపించెను!

* * * * *

ఈసమయమున నింకొకయాశ దేవయ్య హృదయమున గలంచెను. తనకొండపకుమారుఁడును, కుశాగ్రబుద్ధియునగు వర్తకు వేదవిద్యఁజెప్పించి, యందువలనను తమయశస్సును [illegible] దింపవలయునని యతని కోరిక. ఈవిషయమునుగూర్చి నారాయణవర్తతో దేవయ్య "ఆహా! బాపనోళ్లు ఎంతటికపటులు! ఎచటనైన "వావామ యనవచ్చునుగాని, వంగలోటలో సాగునా? బ్రాహ్మణులు తమకన్నలక్షణఁ బెట్టకి యిత్తురుగాని, హీనకులస్థులకు వేదవిద్య నిచ్చెదరా? కావున మన విహాక్కు [illegible] టుకైన బలాత్కారముగఁ జేపట్టవలెను!" అనెను. ఇది విని నవ్వి వర్త, "వెఱ్ఱివాఁడా! నీకోరిక కిదియనుకాదు. నీచేసుకొనుచున్నావోకాని, ఇట్టిపనులచే బ్రాహ్మణేతరులకు లాభలేశమును గలుగదు. వీఁడు మిక్కిలి యది విప్రులకుఁ గోపావేశముఁ గలిగించును. ఇదివఱకే నిన్నుఁ [illegible] ది కటకటఁబడు బ్రాహ్మణులను నీనాటిదోస్యమును

[illegible], [illegible]. జనని జనకులవలనే [illegible]నకు నెలవై యలరా[illegible]చెను. ఆయన [illegible] బుద్ధిరాజనియు, [illegible]నానికి వర్త్యుడనియు నా[illegible] [illegible]డుటకు గారవము [illegible] సలభముగనే [illegible]పఁగలరు. పేరులనే [illegible] [illegible]జాలనుండును, వా[illegible] నీజనకుల భక్తి [illegible] [illegible] నిర్వికారముబోలియుండిరి. [illegible] నిరతము [illegible] సమై వర్తిలునని జనులు [illegible]యుచుండిరి.

*   *   *   *   *

[illegible]లనము లోక[illegible]. చలనమే లేనిచో [illegible] మనభూలోకము చిరకా[illegible] స్వర్గమో నరకమో [illegible]యుండెడిది. పరి[illegible]లను [illegible] మా[illegible] లొందవుచుండును. ఐశ్వ[illegible]ములందె కాక [illegible] మునుండు జనుల యా[illegible]ములందును, [illegible]ములందును, మా[illegible]లనదే. చలనమా, నీ[illegible] లటి యైంద్రజాలికుడవు! విశ్వసృష్టి పరిపాలనములందు నీ వపరబ్రహ్మవలెఁ గా[illegible]చున్నావు!

*   *   *   *   *

రావు బహద్దరు దే[illegible] యిప్పుడు దివాను బహద్దరయ్యెను. తా మొసంగు[illegible] గౌరవపదవులన్నియు [illegible] సారిగ వానిక్రిందఁ [illegible]నను, దేవయ్య గుణసంపత్తునకుఁ దగిన సమ్మానము కానేరదని పట్టమిచ్చుసందర్భమున కలెక్టరు వ్రాసుచ్చెను. ఇది నిజమే కావచ్చును. కాని, యీసందర్భమునఁ బ్రజలు పరిపాలకుల కెంతటి [illegible] మోదము నగపఱుచుచున్నారో ప్రభుత్వమువా [illegible]రయకుండుట శోచనీయము! ఈనాఁటి సభ కింతెక్కువ మంది వచ్చుటకేమి కారణము? దేవయ్యగారి కీర్తిని జూచి జనులు కంటగించుచున్నారా!

*   *   *

దేవయ్యకీర్తి యుచ్చ[illegible]నుండుట దొరతనమువారి దృష్టిపథమున నేకాని, ప్రజల [illegible]పథమునఁగాదు. ఈవల చెన్నపురినుండి యిచటికి [illegible]చ్చేసి దేవయ్యయింట విందు లారగించి యేగిన మహనీయుల మంత్రోపదేశమైననాఁట నుండియు, ఆయన మనస్సు మాఱిపోయినదని జనులనుకొనుచున్నారు. అప్పటినుండియు దేవయ్య తనపూర్వపు స్నేహితుల సహవాసము మానుకొనెను. విశ్వసోదర సమా

[illegible] కేప్రతు మనసా[illegible] [illegible]నిన, అతని[illegible]న్నలకు [illegible] [illegible] కానవచ్చు[illegible]ండె [illegible] [illegible] [illegible]—

దేవయ్య: "కాఁబట్టి మనదేశమునం[illegible] [illegible] బ్రాహ్మ[illegible] కాపట్య మే కా[illegible]ము!"

వర్మ: "ఇది సరికాదు. ఐనను, [illegible]లు తొలఁగించు నుపాయ మేమైనఁ జెప్పఁగలవా?"

దేవయ్య: "మన్వాఁగ్[illegible]నమే; యిం[illegible] బ్రాహ్మణేతరు తలలను క్రిందికదిమిపట్టి, యిన్నాళ్లును వారి [illegible] మదించిన బాపలనో[illegible] [illegible]వలసినదే! వీ[illegible]వపుదెబ్బను వాండ్లె[illegible]గ [illegible]వలసినదే!"

వర్మ: "నీవు చెప్పునది ఘోరముగనున్నది. తక్కిన చోట్ల [illegible]గతియేల? మనపట్టణమం దిట్టి [illegible] లేవుకదా! [illegible]లంతె నందఱు [illegible]ముతో మనసమాజమునఁ [illegible] నీ[illegible]? లేనికష్ట [illegible]ంప నేల?"

దేవయ్య: "ఈశాంతి పద్ధతిఁబూనియే [illegible] బ్రాహ్మణేతరు లింతహీనస్థితికి వచ్చినారు! బాపనోళ్లు వీళ్ల వన్నెపులులు! బ్రాహ్మణేతర జాతులు బా[illegible] సులలాం వాళ్లకిష్టములేదు. ఏసమాజమునిమో [illegible], దుక్కెద్దులవలె మన బ్రాహ్మణేతరులచేఁ బ[illegible] వచ్చే పేరు ప్రతిష్ఠలు తాము కాఁజేయుచున్నారు!"

వర్మ: "దీనికి నీవు చేసే పరిహారమేది?"

దేవయ్య: "వీరు మాస్తారుగా! బాపనోళ్లకు విరుద్ధమైన పనిలోకి బ్రాహ్మణేతరులు దిగితే, ఆఁ[illegible] తేలుతుంది! వాళ్ల కళ్లు [illegible] పడుతుంది! ఈపో[illegible]నకు నేను [illegible]గట్టుకొన్నాను!"

వర్మ: "అయ్యో, దేవయ్యా! లేనివైరములు కల్పించుచున్నావే! ఇదేమీ బాగాలేదు—బ్రాహ్మణేతరులు నీచస్థితియందుట వాస్తవమే కాని, ఉన్నవిదేమి

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]వా తిన్నననా? [illegible] [illegible] [illegible]క్కిని [illegible] శాంతి కలుగును. లేనిచో ని[illegible] [illegible] తప్పించుకొందువుసుమా!".

*   *

[illegible] దేవయ్య వర్మ కొకలేఖ వ్రాసెను. [illegible] ప్రథమమునందేయి [illegible] నాను విశ్వసోదరసమాజమున [illegible] ఏతత్సమాజ పరిపాలన [illegible] బ్రాహ్మ[illegible] జేయుటని [illegible]యుండెను.

సర్వజన [illegible]దాయకమును, సర్వజనానురక్తియు [illegible] సమాజము నేదోయొక కత్తులోని వా[illegible] చేతఁ బడవేయుచు[illegible]; వర్మగాని, తక్కినసభ్యులుగాని యొప్పుకొనకుండిరి. కావున పిమ్మట పురమునఁగూడిన యొక సభలో, "సర్వసౌభ్రాత్రసమాజము"ను దేవయ్య స్థాపించుసందర్భమున, "బ్రాహ్మణులు ఇతరులను [illegible] మితిలేని కష్టములను తొలఁగించుటకును, తక్కిన జాతుల [illegible] ప్రత్యేక యిప్పు [illegible] సన్యాయమును [illegible], ఈసమాజము [illegible] లను వారినుండి [illegible]నుటకును, సభాస్తారులను ని[illegible] నది!" అను దేవయ్య పలుకులు, సభాస్తారులను [illegible] [illegible]లుగఁ జేసెను. అపు డెవరికిదోఁచిన మాటలు [illegible] డిరి. "[illegible]! [illegible]ముడిరి, ఈసరవెల్లియైనదే!" అని వార్ధకపు [illegible]ముచేత [illegible]కి, కరము బుద్ధిరాజు నిష్క్రమించెను. ఉపన్యాసమును సలసం[illegible]కొనియే విని, [illegible]నముతో వర్మయింటికేగెను. గం[illegible] గొళ్లై, సభనుండి యందఱు లేచిపోఁగా, నలుగురు మాత్రము మిగిలి దివపుడు నూతన సమాజ సభ్యులైరి. వీరికి కోనేటికామయ్య కార్యదర్శికాఁగా, సభ్యులందఱే యనుమతిపొంద దేవయ్యగా రధ్యక్షులైరి.

*   *   *   *   *

నాఁటినుండియు దేవయ్యగారి గృహమును, [illegible] వాసుల [illegible]ములును, అశాంతినిలయము లయ్యెను. ఇన్నాళ్లు పవేకిగనుండిన దేవయ్య కీర్తికాముత్వము నురియం దప్పడు తగులుకొనెనని యందఱనుకొనిరి. కాని,

[illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ప్రసిద్ధి[illegible] [illegible] "[illegible] గావలసిన [illegible] [illegible] దేవయ్య [illegible]. [illegible]?" [illegible] [illegible] "[illegible]! నేను [illegible] [illegible]!" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బ్రాహ్మ[illegible] [illegible] "నాయుఁడు" [illegible], [illegible] [illegible]ను. [illegible], పట్టణల యందు [illegible] [illegible] కొందఱు [illegible] [illegible] విచారముఁ జేసి, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మాహాత్మ్యమునా. [illegible] [illegible] [illegible] వర్ణ [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] ఈదృశమను భావులలో మిక్కిలి [illegible] చేయవారు పెక్కుచ్రు చతుర్వర్ణపు [illegible]! [illegible] [illegible]న్న తపమి లభించినను, వారికిపంత[illegible] [illegible]జాతిలోమాత్ర [illegible]యున్న [illegible] [illegible] గానిపించెను!

*   *   *   *   *

ఈసమయమున నింకొకయాశ [illegible] [illegible] [illegible] కలంచెను. తనరెండవకుమారుఁడైన, [illegible]గ్రబుద్ధి [illegible] వర్మకు వేదవిద్యఁ జెప్పించి, [illegible]లమున [illegible]శస్సును [illegible]పవలయునని [illegible] కోరిక. ఈవిషయమునుగూర్చి నారాయ[illegible]తో దేవయ్య "[illegible]! జేపనోళ్లు ఎంతటికపటులు! [illegible]"మామా [illegible]నవచ్చును గాని, వంగతోటలో [illegible]? బ్రాహ్మ[illegible]లు తమకన్నులైనఁ [illegible]కి యిత్తురుగాని, హీనకుల [illegible]లకు వేదవిద్య నిచ్చెదరా? కావున [illegible] [illegible]లైన బలాత్కారముగఁ జేపట్టవలెను!" అనెను. ఇది విని నవ్వి వర్మ, "వెఱ్ఱివాఁడా! నీకో[illegible]ను కాదు. [illegible]వేమనుకొనుచున్నావో కాని, [illegible] బ్రాహ్మణే తరులకు లాభలేశమును గలుగదు. [illegible] మిక్కిలి యది విప్రులకుఁ గోపావేశముఁ గలిగించును. [illegible] [illegible]జూచి కటకటఁబడు బ్రాహ్మణులను [illegible]

[illegible] క్రొక్కిన [illegible] కేయమనుచుంటా!" యని [illegible]లోచనఁ జెక్కెను.

కాని దేవయ్య [illegible] [illegible] విషయమై యిట్లనెను, "[illegible] చెప్పెదరా! ఉపనయనమైనంత, వేదాధ్యయనము చేయఁగూడదా! ఉపనయనమునకు మా బ్రాహ్మణుల కధికారము లేదా!" యని పలువురు పలుకఁ జెను. ఈసంగతి [illegible] తెలిసికొనఁగలిగినంత [illegible] నికిఁ గోపముఁ గలిగెను. కాని, యిట్టి [illegible]ములను తెలిసికొన్న దేవయ్య తనయుద్దేశ్యములను విడిచిపుచ్చుకొనువాఁడు కాఁడు. ఎట్లైనఁ దనచిన్న కుమారునికి వేద విద్యఁ జెప్పింప నతఁడు పట్టుబట్టెను. ఇది నెపముగఁ దన కుటుంబమున నుపనయన సంస్కారము నెలయింప నవ్వునని దేవయ్య మిక్కిలి సంతోషించెను!

ఆకాలమున స్వపక్షమువారి నుద్ధరింపఁబూని బ్రాహ్మణేతర ప్రముఖుఁడగు స్వామి "ఆత్మారాము" గారు, రాజమహేంద్రవర ప్రాంతములందు హీనకులజులకు ఉపనయనాది సంస్కారములు చేయించుచుండిరి. వాని [illegible]జనమునఁ [illegible] దేవయ్య తనకు చేయింపఁ బూనెను. ఈయుత్సవసమయమున, ఆహూతులును, అనాహూతులును బ్రాహ్మణే[illegible]యు లనేకులు దేవయ్యయింటికి రాఁగా నచ్చిన [illegible] కమితోత్సాహము జనించెను. బ్రహ్మగారి మంత్రోచ్చారణమునకు విప్రులు నవ్విరి. తమయాశీర్వాదము లొసంగఁడని [illegible]ఁడంత సదస్యుల నడుమఁగా, వారొకరొకరెగ మొకరు చూడఁ జొచ్చిరి. సంభావనలందుకొని కొందఱును, [illegible] కొందఱు నంత నొకచోటికఁ దెచ్చి, [illegible], చప్పట్లు గొట్టి, తమకడుపుబ్బ నొకింతఁ దీర్చుకొనిరి! శుభకార్య సమయమున వారిట్లు చేయుట తగదని నగ్న చెప్పఁ బోవుచుండఁగా, "నీకుమవుచదివియే దేవయ్య ఇంతవాఁడై కువచ్చినాఁడులే!" యని బ్రాహ్మణులు బొబ్బరించుచు, వీథిఁ బడిరి.

* * * * *

ఆనాఁడు పట్టణమంతయు జనుల కోలాహలములతో నిండిపోయెను. రాజవీథులలోని గోడలమీఁదనెల్ల, "చాకలి అత్త, మంగలి మామ!" అను పెద్దయక్షరములు [illegible] వ్రాయఁబడెను. [illegible] దేవయ్యను దిను [illegible], [illegible] శాస్త్రములు [illegible] [illegible] [illegible] తమ వారి [illegible] [illegible] సంస్కారములు [illegible] యాహీనకులజులకు [illegible] [illegible]. దేవయ్య మాలెల సంస్కారములనఁ [illegible] [illegible] ప్రాముఖ్యము గలుగునని కొందఱు బ్రాహ్మణులు మురియుచున్నను, [illegible] విపత్తు [illegible] వచ్చునన్నదోయని కొందఱు కలఁగిరి.

[illegible] [illegible]కుమారులను జనులకనిష్టుఁడైన దేవయ్య పుత్రులని సాంఘిక బాధల నాలయ్యెను. శుభ కార్యములకు వారింటికి బ్రాహ్మణులు రాకుండిరి. వారి ప్రోత్సాహము చేఁ దక్కిన జాతులవారును దేవయ్యను బహిష్కరించిరి. దేవయ్య యెంతపలుకుబడిగలవాఁడైనను, వానిపుత్రు [illegible] క్రొక్కిన వారిని వెలి వేయుదమని శత్రువులు భయపెట్టిరి. చాకలులు, మంగలులు కూడ వెలివేసిరి. దేవయ్య యింటిమీఁద రాత్రులు రాళ్లు పడుచుండును. పట్టణమందలి వారికి వారివాకిటఁ బట్టనిగాయములు ప్రత్యక్షమగుచుండును. తన సంరక్షణార్థము దేవయ్య యియ్యది నియమించిన రక్షకభటులు చేయుచున్నప్పుడే పరిస్థితు లింతంత ఘోరముగ నుండుటఁ జూచి, యీ [illegible]ప్రాయము దేవయ్య మానుకొనెను.

* * * * *

ఇట్లు పలువురకు నవిష్టుఁడైన దేవయ్యపైని దేవు నకుఁగూడ నిప్పుడు దయతప్పినట్లుంటటోఁచెను. శుభకార్య మునకై [illegible]మునఁ గట్టిన తోరణము వాడకమునుపే [illegible]యింట నశుభ మొప్పతిల్లెను. వడుగునాఁడు పెట్టిన కనుల కాటుకయును, బుగ్గ చుక్కయును మాసిపోకమునుపే పెండ్లికొడుకు [illegible]. నగ్న పదినెలలతో నాఁకస్మికమైన రోగము విషజ్వరముగఁ బరిణమించెను. చెన్న పురినుండి చికిత్సఁజేయవచ్చిన ఘనవైద్యులు రోగిఁజూచి మూతివిరిచిరి. తల్లిదండ్రుల కల్లారుముద్దుగఁ బెరిగి స్వజాత్యభ్యుదయమునకై కొంతవంత పనిచేయనున్న చిన్నివర్త యకాల మృత్యువు వాతఁబడెను.

ప్రజలు తమ నెత్తిపైలంపులే వేదాంత సూత్రము లని భ్రమింతురు. శాస్త్ర విరుద్ధకార్యము జరుగుటచేత,

[illegible] ప్రాణమునఁ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] బ్రాహ్మ[illegible]

* * *

[illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] దేవయ్య [illegible] [illegible] బ్రాహ్మణులకు [illegible] [illegible] తమ [illegible] బ్రాహ్మణులను [illegible] నేమి చేయఁగలరని [illegible]. దానమునకు [illegible] మీఁదనే దృష్టియిడి, [illegible], తన యిష్టమును [illegible] [illegible] సాధ్యమైనను చేయఁగలయునని [illegible] [illegible] [illegible]. క్షమాదాక్షిణ్యములు కష్ట దేవయ్య గ్రహింపకుండెను. [illegible] కాలము [illegible] [illegible] ముఖ్యములని యితఁ [illegible] వారు నిట్లు [illegible], [illegible] [illegible] యని [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].

* * * *

దేవయ్య పుత్రుఁడు చనిపోయెనను వార్త వినఁగనే పట్టణమందలి బ్రాహ్మణోత్తముల ముఖకమలములు వికసిల్లెను. పూజా పురస్కారము లెఱుఁగక బూజుపట్టి యుండు దేవాలయములందలి దేవత లానాఁడు అభిషేకము లందుకొనిరి. [illegible]లందును రచ్చపట్టులందును పరస్పరాలింగనములతో నగరవాసులు ప్రొద్దుపుచ్చిరి. "బ్రాహ్మణద్వేషము బ్రహ్మద్వేషమే" యని విప్రోత్తములు ఎలుఁగెత్తి యఱచిరి. "ఈ కలికాలమున బ్రాహ్మణుల మహిమ [illegible]మంత గానరాకున్నను, ఏ పుట్టలో నేపాముట్టున్నదో [illegible] [illegible]కెఱుక?" యని [illegible] [illegible]ములవారు గుసగుసలాడుచు, మెల్లగ నడుచులవేసిరి.

* * * * *

చెఱుపఁగోరువాఁడు చెడిపోవును. కష్టకాలమునఁ బరుని దుఃఖము చూచి వినోదించువాఁడు నవ్వులపాలగు [illegible]. దేవయ్యమీఁది [illegible] [illegible] [illegible] యారంభించెను. దేవయ్యమీఁది [illegible] [illegible] [illegible]పౌరుల యపహాసబాణములు, అవతలనుండి [illegible] వచ్చి, [illegible]యుపట్లకే తగిలెను. పుత్రమరణము వలన దేవయ్యహృదయమున జనించిన వైరాగ్యము [illegible] తీవ్రకోపానల జ్వాలలందుండి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నియమములుగఁ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వారి [illegible]యు, [illegible]. [illegible] తన ప్రియసఖులుగఁ [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] నన్నతికిఁ గొనివచ్చెయు, [illegible] దేవయ్య యిప్పుడు [illegible] [illegible]! [illegible] కక్షనుండువాని కన్నులు [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]యుండెను! నాయకుల [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ములు నుండుకదా. [illegible] వివేక [illegible] [illegible] స్థానమునిప్పుడు [illegible] [illegible] [illegible]మును నాక్రమించినవి!

* * * *

అవుపాడియెన్నాళ్లు, ఐశ్వర్యమెన్నాళ్లు? ఇపు [illegible] పరిపాలకసంఘమున దేవయ్య కేమియు తావులే [illegible]దే? ఈనల చనిపోయిన బుచ్చిరాజు కొడుకు కామ [illegible], పట్టుదలలో తండ్రిని తలదన్నునట్టివాఁడు! శత్రు [illegible] రాజయమొకటియే వానికిఁజాలదు. పరులను పరిభవించి [illegible] పరిమార్పవలెననియే యతఁడు వ్రతముగఁ జేకొనిన [illegible]నీయుఁడు! తన నిరంకుశప్రభుత్వమునకు మచ్చునకైన [illegible] గానఁబడఁగూడదని నిర్దేశించి, న్యాయధర్మ ములను మూలఁద్రోచివైచి, మెలంగెడి మహనీయుఁడు! [illegible] కొండంతయుల నమ్మునపుడు, చిన్న కెరటములు క్రింది కణఁ గిపోవును. దేవయ్యయు వానియనుచరులు నిపుడు పగటి [illegible] చుక్కలైరి.

ముందుకురానున్న ముద్దుల కొమరుఁడు ముక్కల [illegible] విచారమున నీలమ్మ కృశించి కాలము చేసెను. [illegible] వ్యాపారమున నెదురుచూడని గొప్పనష్టమొకటి దేవయ్య కీసమయముననె యాసన్నమయ్యెను. కష్టనష్ట ములెట్లు దేవయ్యను బరివేష్టింపఁగా, ఇదే సమయమ [illegible] వాని శరీరమున క్షయప్రవేశించి, కొలఁది కాలములోనే వాని జీవములఁ గొనిపోయెను.

* * * * *

దేవయ్యను గురించి "[illegible]బోధిని" పత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది. "కీర్తిశేషులైన దివానుబహద్దరుగారు ఆంధ్రదేశమందలి యాప్రాంతములలో బ్రాహ్మ

[illegible] నాటికి [illegible] మన పూర్వులు [illegible] చేసిన మహా[illegible]. [illegible] బ్రాహ్మణేతర [illegible] బ్రాహ్మణేతరులు తమ స్వత్వములఁ [illegible], [illegible] కృత్యములైరి. దేవయ్యగారు, స్వజాతీయులకు [illegible] [illegible] జీవయ[illegible] చిన విగ్రహమా? [illegible] నుండఁగలరు."

దీనిని [illegible] "సనాతన [illegible]" పత్రిక ఇట్లు వ్రాసినది:— "దివాను బహద్దరుగారివంటి కార్యశూరు [illegible] మన యాంధ్రుల పుణ్యఫలమే. కాని, [illegible] దేవయ్యగారు జనులందఱే యత్యున్నతికిని తమ యపారసామర్థ్యమును [illegible] నుంచిరో, [illegible] [illegible] కాలమం [illegible] లాగుచుండెదేరి. దివాను బహద్దరు [illegible] చిన [illegible]మే. కాని, [illegible] భక్తిభు[illegible] యగ్రగణ్యుల యభ్యున్నతికే! [illegible] చిన [illegible] కన్నులఁగప్పి ప్రమ్మటుకు [illegible] మే కాని, నిజమైన పర్మ[illegible] ప్రజా[illegible] కావు. 'బ్రహ్మద్వేషం న కారయేత్!' అని [illegible] టికిని నవ్వతము కానేరదు కదా!"

[illegible] పత్రికా, నీవు [illegible] వెక్కిరిది?

పాపాయి

నాళము కృష్ణరావు గారు

సందేశము

మేల్మిబంగరువంగుల మిసిమితోడ
వెలుఁగు లీనుచు, నోచిన్ని వేగుఁజుక్క!
ఒంటిగా నేల తిరిగెదు మింటిమీఁద?
నిలిచి నాతోడ నొకమాట పలుక వయ్య

ఒక్కటొకటిగ నీతోడిచుక్క లెల్ల
నోసరిల్లెను, తొలికోడి కూసె, నదిగో!
తూర్పుదిక్కున సంజలు తొలకరించె;
ఏల తిరిగెద వీవేల జేల వోలె?

కలువచెలికాఁడు చని యొక్కగడియ యయ్యె
ఇనుఁడు చనుదెంచు క్షణములో; నింతలోనె
ఏల నెంచితె యాకాశ మెల్ల నొకట?
నిలిచి నామాటలకు మాఱు పలుక వయ్య!.

నాదుముద్దులకొమరుండు నన్ను విడిచి
ఏదుమ్మూసము లయ్యెఁ దా నెటకొ చనియె,
ఇంతకాలముదనుక నాచెంత రాఁడు;
అతని విడనాడి నే నింక బ్రతుకఁ గలనె?

నిన్నుఁ బోలిన వన్నెలు చిన్నెలొలుకు
సోయగమువాఁడు, చక్కనిచుక్క యతఁడు;
చుక్కగమిలోనఁ దా నొక్కచుక్క యగుచు
నున్నవాఁ డేమొ చూడుమా యొక్కసారి.

ఉన్నచో వేగ నాతనియొద్ద కీవు
చేరి మెల్లఁగ నడుగుమా చిన్నమాట
ఇప్పుడైనను మఱి యింక నెప్పుడైన
నిచ్చటికి వాఁడు క్రమ్మఱ వచ్చు నేమొ?

ఇటకు వచ్చుట కతని కనిష్టమైన
అలుకునన్నైన రక్షించు మంచు నన్ను;
నాని కటు చేయ నలవికాదేని, నాని
చెంతకైనఁ దోడ్కొనిపొమ్ము నన్ను.

రావణ సభ